

SIMONYI JÓZSEF
A HIRES ÓBESTER

NÉPIES ELBESZÉLÉS 12 ÉNEKBEN

NAGY PÁL S JÓKAI MÓR MŰVEI UTÁN
IRTA
GAJDÁCS PÁL

GYOMA, 1909.
NYOMTATTA ÉS KIADJA KNER IZIDOR KÖNYVNYOMDÁSZ.

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2024
ISBN 978-963-417-632-9 (online)
MEK-25098

A MAGYAR KÖLTŐK KIRÁLYA:
ARANY JÁNOS
SZELLEMÉNEK
HÓDOLATA JELÉÜL AJÁNlja
A SZERZŐ

ELSŐ ÉNEK

Aranyszavu Múza! könyörgök tehozzád,
Szent ihlettel érintsd dalnokod kobozzát,
Hogy méltóan zengjen hurjain az ének
A legdicsőbb nemzet legvitézebbjének,
Kit látva a világ szinte beleszédül,
Vagy tetteit tartja csak mesebeszédül,
Pedig a sok babért koszorúba fonja
Klió hímes rétje s nem Fama vadonja.

Igaz, mesének is nem utolsó lenne
Az a csodalélek, az az erő benne...
Legnagyobb hősei a rege-világnak,
Herkules és Sámson hosszú képet vágnak,
Mert, mint az üveget a mester gyémántja,
Lelküket a sárga, rut irigység szántja;
De Kinizsi s Toldi büszkeséggel néznek
Hősi tetteire a legszebb vitéznek.

De hogy ne végezzem, ha nem kezdtem még el,
S össze ne zavarjam elejét a véggel,
De haladjak szépen, megfontoltan, bölcsen,
És egyik szavamat másikba ne öltsem:
Kezdem én is, a hol más is kezdi talán,
Mikor kérdezgetik: „fiu-e vagy leány?”
És mikor az apa boldogan azt mondja:
„Fiu biz az lelkem, adta kis porontyja!”

Simonyi Pál uram így kiálta szinte,
Lévén az apai öröme őszinte,
S nemes büszkeséggel föl és alá jára,
Mikor az a gólya leszállt a tájára
Amaz ősi háznak, Szabolcs vármegyében,
Nagy-Kálló községnek a piacán éppen...
- Irtak ezer után hétszázhetvenhetet,
Énekemnek hőse akkor s ott született.

S mert éppen szent József napján virradóra¹
Szállt a házra az a pólyahordó gólya,
A kis vendég neve nem ada nagy gondot,
„Ebugattát!” - apja ilyesfélét mondott
S hozzátette, a mi a magyarra rávall -
„Jóska lesz, ha nevét hozta önmagával;
Egyszerű név ugyan” - az apa még mondja -
„De hogy nagygyá legyen, már az az ő gondja.”

S volt is reá gondja a kis leventének,
- Kit legott Jóskának megkeresztelésnek -
A mint paszitára a sok koma-asszony
Összejött, a jóból el mit se mulasztson,
S kezdik mondogatni: „egész anyja, atyja...”

¹ A fiu születését a „licentia poetica” jogánál fogva egy hónappal későbbre tettem, mert az voltaképen február 18-ikán született.

S van, ki jövendőül is s egyre mondogatja:
„Hallja komám uram, mindnyájunkat megesz,
Vagy nagy ur lesz, vagy a tömlöczben hal meg ez.”

Megeresztvén torkán kisebb-nagyobb csapot,
A kis József úrfi olyan lármát csapott,
Hogy a fal is reped, az ablak is recscsen, -
Nem kell neki az sem, nem kell neki ez sem;

S édes anyja mentül jobban csicsisgatta,
Annál jobban bögött, rítt az istenadta,
De ő is hallhatott elég szedte-vettét
S kevésbe mult, hogy a szűrét ki nem tették.

Végre a jóban is tudnunk kell a határt,
A roszból meg éppen a kevés is megárt,
Igy gondolá az én kicsi hősöm szinte
S mint a tikkadt szélvész, megállt eleinte,

Aztán újra kezdte, de már nem oly hévvel,
Végre is belátta, nem repedhet szélllyel,
S tudva azt is bölcsen: az okosabb enged,
Édes anyjának hágy békességet, csendet.

De a fegyverszünet nem sokáig tartott,
Fogta kis kanalát, mint valami kardot
S a mit elérhetett: poharat és csészét,
Üveget, mind, ezer darabra töré szét.

„Ez ugyan jól készül az élet utjának!”
Az apa szavai ím ezek valának,
De a szegény anya fia e vitézi
Játékát szomorún, könnyes szemmel nézi.

S nem ok nélkül nézi fiának vitézi
Csinjeit, ki egyre ujakkal tetézi,
Mert, a mint az idő nap nap után haladt,
Roszból annyit hordott össze öt év alatt,

Hogyha minden tette csupa dicsfény lenne,
Elég volna száznak sütkérezni benne,
Ha pediglen mindazt papirosra vetnék,
Száz kötetre menő történet születnék.

De ki győzi mindazt leirni egy végbe,
Mi ott házuk táján általa megy végbe?
Alig töltötte be a hatodik évet,
Az egész környéken máris hirhedtté lett:

Nem volt a falunak az a fája, tornya,
Hogy a hollófészket le nem szedte volna,
Nem volt az az ablak, mit meg nem górála -
És göröngye által nem lett voln' halála.

S jött is egyik-másik, szomszéd, szomszédasszony,
Apjánál ellene, hogy panaszt támasszon;
Jöttek a zsidók is, jött ám valamennyi,
Nem mervén miatta templomba se menni:

Hogyha közéjük csap, mint az éhes kánya,
Ennek a szakála, annak pajsza bánja; -

S mint a darázs-fészek, rá ha öntünk lúgot,
Nagy-Kálló községe úgy háborgott, zúgott.

A panasz ellene így is bizony jó sok,
De most jön a nagyja: jönnek a csikósok,
Kállai pusztáról káromkodva jönnek,
Hogy aláfűtsenek a kis vakmerőnek:
„Hét éves csak s máris hét ördög van benne,
Kinézi, mely csikó legszilajabb lenne,
S addig, addig nézi, adta rossz kis fattya,
Mig a kóczmadzagot a szájába adja.”

„Majd meg simogatja a kis gonosz sátán,
S mint a villám, terem a csikónak hátán,
S vágat árkon-bokron, meddig az ég alja,
Legjobb lovainkat mind agyonnyargalja.”

Ehez a vén csikós még csak annyit szóla:
„Hogyha baja esnék, ki felel majd róla?”
„Fíkom-adta kölyke!” - szól a fiu apja -
„Félek, hogy a legyet majd egyszer bekapja.”

„Istenem!” - sóhajt fel anyja, a jó lélek -
„Mi lesz e fiuból? félek, nagyon félek,
Hogy csak szégyent hoz ránk, avagy veszedelmet,
Édes jó apjukom, nem gondolja kelmed?...”

Hogyha lelkem rátér a messze jövőre,
Ugy szeretném, hogyha pap lenne belőle.”
„No hisz eltaláltad!” - volt reá a válasz -
„Kard kell ennek s nem könyv, neki jobban áll az.”

De azért csak vitték az urfit legottan
El Mária-Pócsra, hogy tanuljon ottan;
Majd meg Debreczenbe küldték utoljára,
Bízában őt a kegyes páterek gondjára;²

A hol a tudományt nagy kanállal mérik,
Ott az ő esze is majd tán csak megérik;
De a tudományban ökigyelme itt e
Sok bölcs tanár közt is csak nem sokra vitte.

Ha nem vitte sokra ott, hol sok tudás van,
Sokkal többre ment ő a duhajkodásban,
Lévén ősi szokás az iskolák között,
Hogy gyerekcsapatjuk összekülönbözött

Naponként egymással az utcákon szerte,
S szíjra-kötött könyvvel egymást föbe verte,
S Jóska itt, legyen bár az ellen egy erdő,
Száznak is nekiment, százat is szétvert ő.

Mint farkas, a kít sok szelindek fog közre
Azon jó szándékkal: marja, tépje össze,
Ha körülkeríték, az se volt baj nála,
Hol keresztül törjön, mindig rést találja;

Ő nem tudta, mi az: kutya van a kertbe,

² Mint pápista gyermek a piaristákhoz járt.

Mert itten egy fejet, ott egy orrot vert be,
S ha meg is szoríták, mégse tépték széllyel,
Bátorsága lépést tartott a veszélylyel.

Hej de egyszer ő is bizony pórul jára:
Szelíd oktatói, sok kegyes tanára,
Hogyha csodálták is sok vitézi tettét,
Ördöggel, pokollal egyre fenyegették; -
„No hát majd megnézem, milyen az az ördög?
Hogyha véle engem már annyit gyötörtök.”
Szólt s két kicsi társat szépen rábeszélé,
Éjfélkor mennének kereszt-utra véle.

Megvárták, míg éjfél üt a torony-óra:
A pokolban ez a „kanonika hora”,
S tudva, hogy az ördög csak latinul érthet,
Elkezdték éktelen lármával tömérdek

Latin szót hadarni, egész szótárt végig,
Hogy az ördög végre megjelenne nekik;
Majd szitokkal hívták, majd meg kérték szépen, -
S végre is megjelent - éji ór képében.

Ez meg aztán fogja botja boldog végít,
Az éji hősokeet lasnagolja végig,
Tánczoltatva botját szörnyen azok hátán:
„Kell-e nektek ördög, kell-e nektek sátán?”

No volt ám ez lakzi, szép lovagi torna,
Tán a pokolban is még számot tett volna;
Háborgott is erre Jóska urfi lelke,
Hogy törököt fogott, szörnyümód restelte.

Debreczenben többé nem volt maradása,
Éjjel ment el onnan, senki ne is lássa,
Másnap hazaérvén, harmadnapon estve
Vitték ökgigymét egyenest föl Pestre:

Szelidebb erkölcsök tanulása végett;
Ámde lelke itt is más vágyaktól égett;
Másról álmodozott Simonyi Pál fia:
Ki minek született, azzá kell válnia!

MÁSODIK ÉNEK

Kelet felől borul... borul az ég alja:
Török szomszéd, a ki a Balkánt uralja,
S ki barátnak kevés, szomszédnak meg túl sok,
Szívének vágyai lévén háborúsok, -

Fészkelődik szörnyen, nagyon sok a zabja,
Árát nem aranyban, majd csak vasban kapja
S hogy ne kelljen soká várniok majd nekik,
Harczi riadó szól szép hazánkon végig.

Képzeletben mostan Budavárban járok...
Ősrégi utcáin tarsolyos huszárok
Szép muzsika-szóval toborozva mennek,
De van is nézője, bámulója ennek;

Volt is mit látnia, a ki arra nézett,
Mind oly szép legények, daliás vitézek,
Sarkantyut pöngetve a toborzót járják...
A magyar huszárnak nem is lelni párját!

A verbunkos csapat a merre csak jár,
Sok gyerek ment véle utcáról-utcára;
Inas-gyerek, diák, asszony, férfi volt ott
S éljenezte szörnyen a huszár-csoportot;

De sok szép szerelmes lány is bomlott érte,
Kis kapuból nézve, epedve kísérte,
Kísérte a meddig belátta szemével:
A sok nyalka huszár a szivét vivé el.

De a kinek e kép a lelkébe vésve,
Szája, szeme, szíve elvész a nézésbe,
Ki hogyha a vidám katonák körükbe,
Itallal kínálva, a markába ütve,

Egy-egy paraszt legényt bevontak s fejére
Huszárcsákot nyomva, ölelkeztek véle,
És úgy mentek odább tánczolván, danolván:
- Ha nem Jóska fiu, ugyan ki más volna?

Szive úgy remegett, mint vizen a sajka,
Melyet a szélvihar ide-oda hajta;
S mint kinek a feje kótyagos a bortúl,
Tizszer neki indul, tizszer visszafordúl,

De végre is aztán győzött a vágy nála
... És az őrmesterhez odasomfordála:
„Vitéz őrmester ur, megkövetem szépen:
Nem volna még egy hely a regementjében?”

Az őrmester erre hosszút köp előre,
S hátranéz félvállról a közeledőre,
Nézi, hogy mit akar ez a gyermek-alak?
S foghegyről odavág: „Tán én szoptassalak?”

De Jóska nem azért élt tizennégy évet,
Hogy mint a birka, mely a tilosba tévedt
S a melyre a juhász: „vissza te!” rászóla, -
Visszaforduljon már a legelső szóra.

Csak lábatlankodik közöttük ott egyre,
 Tágítani onnan dehogy is van kedve,
 Végre az őrmester látva, hogy hiába...
 Erősen belecsap a fiu markába
 És morogva hozzá: „ha csak ez kell hisszén...”
 Jól összeszorítja, de az meg se szisszen,
 Pedig a négy ujja nem volt attól messze,
 Mint házereszen ha négy jégcsap fagy össze.

Május reggelén a kelő nap sugára
 Ha rászáll a rózsá vérpiros szirmára,
 Jóska piros arczán most ilyes tűz égett,
 Azt a boldogságot, azt a dicsőséget
 El sem képzelhetni, melyben úszott lelke,
 Mikor az őrmester őt is megölelte,
 S mely egészen le a fültövéig ére,
 Mikor azt a csákót nyomták a fejére.

És a mit rádobtak, a zsinóros mente,
 Mert nem reá szabták, a térdeit verte,
 A nehéz huszárkard, mikor felkötötte,
 Mint a sárkány farka, „szánkázott” mögötte.

Ámde azért senki nem boldogabb nála:
 A mi után vágyott, ime rátalála;
 S mikor a paripa ágaskodott véle,
 Chinai császárral sem igen cseréle.

De hogyha ő boldog, nem az anyja apja,
 Ki midőn fiának e jó hírét kapja,
 Béfogat, hogy rögtön hajtasson Budára...
 „De kiváltsa apjuk, bármi lesz az ára!
 És haza ne jöjjön nélküle aszondom,
 Mert megöl a bánat, az anyai gondom!
 És azt a rossz fiut üsse hátba kelmed,
 Hogy minek hoz reánk ilyen veszedelmet!”

„No meg, apjuk, ezt is adja oda néki,
 Mondja meg, az anyja éppen most süté ki,
 Töpörtös pogácsa s hozzá sonkát szeltem,
 Hisz tudja, mily nagyon szereti a lelkem;
 Meg ezt a kulacsot, jó „egri” van benne...
 S ha mégis a dolog tán nehezen menne,
 Szekérnél a kenőcs hej sokat határoz:
 Ezt a pár száz tallért nem venné magához?”

Mert, hogy mi minden kell, Simonyiné tudva,
 Ezzel bocsátotta az urát az utra,
 A lelkére kötve, a szót jól megbökve:
 „Mondja meg, haragszom arra a kölyökre!
 Ne is jöjjön elém!” - s hozzátette végül:
 „Apjuk, ne kerüljön haza - fia nélkül!”
 „Légy nyugodt anyjukom!” - volt a válasz erre:
 „Ha nem áll kötélnek, hozom lánczra verve!”

Simonyi Pál uram nem sokat ígér-e,
Előre alkudván a medve bőrére?
Kettőn áll a vásár, azt tapasztalhatta,
Budára fölmenvén fiának miatta:

Annak rendje szerint kiváltja ökelmét,
De hogy dülőre jól vigye dolgát, kell még,
Hogy a fia legyen más anyagból gyúrva, -
Még haza se értek, visszaszökött újra.

Azontul is sokat próbálgatták, hátha...
De bizony nem használt sem az apa átka,
Sem az anya könnye, ő csak arra vágyott,
Mint egykoron Toldi, „szedjen hírvirágot”,

S volt is módja benne, lenn az alvidéken
Török, a jó szomszéd pusztítgatott éppen,
Rabolva hol emitt, hol amott csavargott, -
Erre élesíti a huszár a kardot.

Az ezred csakhamar Pancsovánál termett,
Vele ment Jóska is, a lányképű gyermek;
Gyöngéd, bajusztalan, nőies voltaért
De sokat csúfolta a többi, ha ráért.

Pedig ő naphosszant állott ki a napra,
Szőke haja, arcza hogy barna színt kapna,
S mert a vitézséghez bajusz is csak kellett,
Suvikszolta szörnyen az ütköző pelyhet.

De ha csúfolták is bajuszhíja végett,
Lelke pótolta ki a huszárszépséget,
Midőn ezredével Pancsova alá ment
Letenni az első huszáros exáment,

Hol, ki minő osztályt, mily kalkulust ér el,
Nem tollal írják be, de karddal és vérrel,
Mert a mint megszólalt a harcz riadója,
Elsőnek szökött fel a prüszkölő lóra.

És kihúzza kardját ront az első sorba,
„Vissza tinta-száju!” - szól rá a mogorva
Öreg János káplár: „azt hiszed, itt tor van,
Még most ott a helyed az utolsó sorban!”

S a szegény fiunak hátra állni kelle,
Pedig csak úgy duzzadt harcvágytól a melle,
S lova is megvadult a csata zajátul,
Igy hát nem sokáig marada ő hátul.

Mint két vészes felhő bőszen összezsapása,
Összegomolyodva ha törnek egymásra,
Percz alatt összeront a két nemzet népe,
S csatarend helyébe kavarodás lépe;

Ütve, vágva egymást, törökök, huszárság,
Megtalálja kiki a maga bajtársát;
Turbánok és csákók összekeverednek,
Híre sincsen többé csatasornak, rendnek.

Mint a kezdő kaszás sarlója, úgy pengett
Jóska kardja s ő is vágott már egy rendet,
De a mint egy török, éppen reá váró,
Kardjával felé sujt, elvadul a „Ráró”;

S elkapja a fiut, mint vihar a pelyhet,
A melyet röptében szárnyaira felvett,
S megőrült szélvésznel vitte szilajabban,
Szinte fürdik a ló a szakadó habban.

Társai utána kiáltanak, szólnak,
De mire urává lett a szilaj lónak,
Azon vette észre, - hordja el a gólya! -
Egy török csoporthoz vitte a Rárója;

Közülök az egyik nekivág vitézül
S őt kardjára akkép felnyársalni készül,
Mint ha hosszú nádat átütünk egy restán,
Ámde az az ifju legényke se rest ám!

Mind a két pisztolyát, még oda se nézve,
Egyszerre süté el a török vitézre,
„Csak durrantani kell,” - ekképen gondolta, -
„Hogy embert találjon, az a golyó dolga.”

Hát biz most az egyszer embert nem találá,
Nem lőn a töröknek általa halála,
De nincsen ideje busulni felette
S mihez jobban értett, elő most azt vette.

Lőni ugyan még nem, de tudott hajítani,
Az egyik pisztolyát e szavakkal: „így ni!”
A fiatal huszár, a fiatal szittya,
A török fejéhez úgy odahajítja,

Ha az cserép lenne, - mondva legyen közbe, -
Tizenkét drótostót sem foltozná össze;
De így is éj borul a szegény törökre:
Leszédül a lóról s elalszik örökre.

Egy másik csójtáros szarácsi meglátja,
Mily csúffá van téve bajtársa, barátja,
A fiunak szörnyű nagy haraggal rontott
S kardjával, mely nyomott nehány bécsi fontot,

Jobb felől odavág a fiú nyakához,
Hogyha e csapás nem, úgy egy se halálos, -
De Jóska gondolja, neki is van kardja,
Hová amaz czéloz, ő azt oda tartja.

De az álnok ellen, török, a csójtáros,
Mint a kancsalszemű, egyszeri mészáros,
Nem vág a hová néz, de kardjának éle
Balfelől csapott le a fiu fejére;

És a huszárcsákó kétfelé szakadva,
A földre véresen hull le jobbra-balra;
A homlokon mély seb, vér bugyog belőle...
Ez volt a fiunak vérkeresztelője.

Lett volna utolsó kenetje is éppen,
Ha a János káplár nincs a közelében,
Ámde ez látván a szörnyü veszedelmet,
Szempillantásnál is hamarabb ott termett,

S káromkodva kiált legott a törökre:
„Ilyen-adta tarja, Allah buta ökre!
Hát nem látod bolond, ez még csak diák, lásd,
Ez még nem tudhatja ezt a huszárvágást!”

S azzal, mint a villám, villan, sujt a szablya,
És a török urat két darabba szabja,
Kisebb fele lehull, nagyobb a ló hátán
Elrohan, a János utána kiáltván:

„Ne te ne, vén bolond, leesett a gomba!
Fej nélkül hogy mégy most a paradicsomba,
S prófétádnak hogyan mutatod be, lássa,
Hogy ilyen a magyar huszárnak vágása!”

Ezzel magragadva a „Ráró” kantárját,
A Jóska gyerekekkel, mig körül nem zárják,
Vágtat egyenest a tábori kórházba,
Közbül káromkodva, közbül magyarázva:

„Látod, nem megmondtam, ez nem diák-torna,
Bolondjában a tar még levágott volna;
És akkor hová lesz századunknak dísze?...
Itt van egy kis ital, egri bor, nem víz e!”

Azzal Jóska fiu kórházba kerüle,
Haldoklók hörgése és jajja körüle,
S hozzá az orvosság, mit belé diktálnak; -
Soha rosszabb dolga nem volt katonának!

Egyszer a főorvos megszanja a sorsát,
Kimondja: „nem kell már ennek több orvosság:
Ez a szegény fiu tömérdek vért vesztett,
Erre már csakugyan vethetünk keresztet.”

Jóska is meghallja, mit beszélnek róla,
S a mint eltávozik onnan ápolója,
Felugrik s mihelyest földet ért a lába,
Kotorászni kezd a huszár-tarsolyába,

A mely hűségesen ott hevert mellette,
Az ott talált száraz kenyeret megette,
És felöltözködvén kiüle a napra,
Halvány arcza hátha ujra jobb szint kapna.

„Majd meglátom!” - mondja fekvé az avaron -
„Hogy hát meghalok-e, ha én nem akarom!?”
S nem is halt meg akkor, sőt már harmadnapra
Minden bajnak ki volt az obsitja adva.

Ő meg visszatére a csatamezőre
Szedni virágokat, hogy majd beleszöje
Ama koszorúba, melynek tiszta fénye
Simonyi hirnevét fentartsa, dicsérje.

HARMADIK ÉNEK

Elpihent a szélvész, hullámot már nem ver
Az a nemzeteket pusztító vértenger,
Melynek bösz vihara sok hősnek sírt ása,
Moraja sok özvegy, sok árva sírása.

A véres harcz éhes keselyüje helyett
A béke galambja száll a harczter felett,
S a mely egymás ellen harczola vitézül,
Két nemzet egymásnak jobbot adni készül.

Mindketten a multa ím fátyolt takarnak
És a török szomszéd mondja a magyarnak:
„Szünjék meg köztünk az ádáz huzavona,
,Kend is jó katona, én is jó katona’;

Ne pusztítsuk egymást s ki ne irtsuk végkép,
Tetézve apáink egymásra kent vétkét,
S mert a rosz szomszédság csupa merő átok,
Legyünk hát ezentul testvérek, barátok!”

Keleten kiderült, de nyugaton ború
A francziák felől jön a rém, háború...
Fényes üstökösként tünt fel a lángelme,
Világ hódítója, világ veszedelme:

Ama nagy óriás, kinek lángeszétül
A vén Európa megdöbben, megszedül,
S kinek vitézségét, ragyogó szablyáját
A négyezer éves gúlák is csodálják.

A világháborúk emez óriása
Nem is tör egyébre, csak a világ lássa,
Hogy miként csak egy nap ragyog fenn az égen,
Lenn a földön is csak egy úr lenne éppen,

És boruljon térdre ennek parancsára
Világ valamennyi királya, császára;
Egyebekben mindnek hagyva szabadságul:
Bal avagy jobb lábbal kelhet fel az ágybul.

A francia népnek ura már ő lévén,
„Tiszta sor!” - a lángész tova fon eszméjén,
Hogy a szép ábrándot valósággá szőjje:
„A népek elseje, feje, vezetője

Senki más nem lehet, csupán a francia,
Ennek kell a kormányt, a gyeplőt fognia!”
S az álomszótte kép ragyogóan feste:
„Borítsa bár a tért milliók holtteste!”

És hogy az ne légyen csak tűnékeny álom,
A melynek léte függ csak vékonyka szálon,
A francia sasok serege megindúl,
Kelet felé tart az ország határin túl.

S láttatók-é nyáron, ha nyugaton feljő
Szörnyen kavarogva vésszel terhes felhő,
S a látóhatáron tűzbarázdát vése? -
Im ez a francia had közeledése.

Megdöbben a világ, retteg egyre jobban,
Csak egy ifjú örvend, szíve nagyot dobban,
Mint partra vetett hal, ha vízbe jut újra,
- Hej most Európa készül háborúra. -

S mint a rabmadárnak börtöne ha tárva,
S messze viszi újra szabaddá lett szárnya:
Vágyai a harci kalandokon járnak -
Simonyi Jóskának, a viczekáplárnak.

Huszárcsapatjával érve a határra,
Harci vágától égve a francziát várja,
Metz város tájékán tizenhat legénnyel,
Hol az út Thion-vill falu felé tér el.

Előőrsön állva, lát messziről hatvan
Kék dolmányos huszárt jönni egy csapatban;
Ha huszár, nem lehet, csak magyar, gondolja,
S köszönti is őket arra lovagolva.

„Pálinkás jó reggelt! czimborák, pajtások!
Hát honnan és merre lessz az utazások?”
Ámde a francziák - mert hisz azok jönnek -
Pisztolylyal felelnek a közeledőnek.

„Ejnye ilyen-adta! más bajotok nincsen?
Hát ez a becsület? ez a fogadj-Isten?
Rajta magyar!” - kiált Simonyi erősen,
Ha ők így fogadják, nem lesz különbség ő sem.

S mint a forgószélnek bolond vitorlája,
Boglya avagy kazal ha útját elállja,
A hős viczekáplár tizenhat legénnyel
A francia szakaszt akképp hánnya széllyel.

S míg kicsiny csapatja a többivel végez,
Ő egyenest vágat a szakasz fejéhez,
Nem törődve azzal, illik vagy éppen nem?
Kapitánynyal káplár hogy párbajra menjen.

A francia vitéz régi jó katona, -
Kardja a családja, harczytér az otthona, -
Sötét paripáját tartja kicsinyt félre,
Hogy majd ellenfelét könnyebben beérje;

Aczélkardja villog, a pengéje éles,
Meghalt az, a kinek a nyakához ér ez,
De a magyar kard sem gyermek fűzfa-tőre
S ha sujt, a villám is tanulhatna tőle.

Tanulhatna most is, hogyha oda nézne,
Mily erővel sujt a francia vitézre,
Ki, hogyha van neje, vagy pedig magzatja,
Őket most özvegyül és árvául hagyja;

Mert bár fényes nap süt az égen, reája
Borul a halálnak örök éjszakája,
Csákója s szép feje két darabba osztva...
Simonyi e vágást a töröktől hozta.

A francziák látva vezérök elestét,
Szabadulásukat futásban keresték;
Mint az árva csibék ha sas csapott rájuk,
Futnak erre-arra, ki a merre látott;

Pedig hát Simonyi utánok kiáltva,
Marasztalja őket: „a java még hátra!”...
De ők most nem értik és nem is akarják,
Annál jobban érzi ki fejét, ki karját.

Végre is Simonyi kit közel, kit messze,
Őket egyenként úgy fogdosztatja össze,
Miként a gazdasszony kis csibéit szokja,
Hol ez után kapva, hol megint azt fogva;

S mire a huszárság zöme oda ére,
Simonyi csapatja már szembe jött véle,
Mind kipirult arczczal a hadakozástul,
Hús elfogott lovat czepeelve gazdástul.

Most raportra hívták a hős viczekáplárt,
Magasztalás helyett ő bizony szidást várt,
Hogy parancsszó nélkül maga szakállára
Hebehurgya módon merész harczba szálla.

Azért is pirulva s félve körülnézett,
S várta mit szólnak hát a nagy ősz vitézek,
Az aranyhajtókás molnárszín kabátos
Ezredes, tábornok s más nagyfejü táltos?

És az ősz bajnokok azt az ifju szittyát
Hát dehogy korholták, hát dehogy is szidták,
Sőt lelki örömmel, gyönyörködve néznek
Piruló arczára az ifju vitéznek,

S vállát veregetve egymásután sorba,
Egyik a másiknak halkán súgva mondja:
„Derék, bátor fiu! küzdve ellenséggel,
Ezt kell majd küldeni, a hol merész szív kell!”

És Simonyi mind azt jól lelkébe vette,
A sok vitéz bajnok hogy ítelt felette;
Végre a tábornok a saját kezével
Az ifju mellére önmaga tüzé fel

A vitézség ezüst érdempénzét s mondja:
„Szerezzen több ilyet, legyen reá gondja!”
S Jóska, a mit hallott, a szívébe vésve,
Csakhamar rászolgált uj kitüntetésre.

Rá egynehány hétre s vagy egynehány napra,
Mint két bolond szélvész hogyha hajba kapna,
Osztrákok, francziák egymásra ugy törnek,
Jut elég táplálék most a sírgödörnek;

De mint tekeasztal zöld mezején folyó
Küzdelemben, hogyha két egyforma golyó
Neki mén egymásnak egyenlő erélylyel,
Egyik jobbra szalad, másik balra tér el.

A két had összecsap s akkor veszik észre,
Hogy egymás erejét becsülték kevésre,
Az egyik visszatér, a másik is szinte,
Mint a kit valaki jól orron legyinte,

S hallatva az ellen éktelen szidását,
Mindegyik azt hiszi, üldözi a másik,
S fut eszeveszetten, a hogy birja lába,
Míg bevette magát erős táborába.

Melasnak, az osztrák tábornoknak végül -
Legyen ez nekie mondva dicsőségül,
Vagy pediglen legyen érdemül felróva -
Vala mégis némi kis sütnivalója,

És azután hozzá volt vágott dohánya:
Szeretné tudni, hogy jönnek-e utána?
Kémlelni, nehogy baj jusson nekik részül,
Két huszár-századot kiküldeni készül.

„Kár annyit!” - a többi így szól a vezérhez -

„A tizenhatjával Simonyi elég lesz!”

Ki a parancsszóra rögtön utra kele,

Hősi kis csapatja: a tizenhat vele;

A csatamezőre lomha ködös est ül...

És a mint ballagnak a ködön keresztül,

Simonyi szürkéje, most is előljáró, -

Valamit neszél az éles szemü Ráró.

Simonyi is csak néz, néz a sűrű ködbe,

Az éj leple vajjon előtte mit főd be?

S ím valami villan, mint egy tüzes szallag,

S felismeri, hogy az, mi előttük ballag,

A francia vértés lovagok csoportja,

Mely rezes sisakját máskor büszkén hordja,

De mostan a mai kudarczra gondolva,

Búsan ballag, mintha orra vére folyna.

Simonyi öröme határtalan szinte...

Kihúzva a kardját társainak inte,

S a kis hősi csapat: „Rajta magyar, rajta!”

Csatakiáltással az ellennek hajta;

S a frankok sisakján éppen azon módon,

Mintha jégeső a viharral az ódon

Cserepes háztetőn lakodalmát tartja,

Ugy csattog, úgy tánczol a magyarok kardja.

Azok mire vélni nem tudják a dolgot,

Azt a bő áldást, mely a hátukon kongott

S a mely kegyetlenül porolta irhájok’,

A pokol küldte-e, égből hullt-e rájuk?

Épp azért szörnyű félsz üt a jámborokba

S „szégyen a futás, de...” elvhez kapaszkodva,

Vágtatnak, a mint csak birja lovuk lába,

Simonyi utánok Homburg városába.

Napi fáradoalmát siet kiheverni
Homburg városában tizenkét ezernyi
Francia utóhad s őrei is ennek,
Mert az ellenség is elvonult, pihennek;
Szuronyos fegyverek összerakva szépen,
Leszerelt ágyuk a piacz közepében,
És lenyergelt lovak a karókhoz kötve,
Az szundit, ez bambán néz az éji ködbe.

Egyszer csak a kapun beront az üldözött
Vértes lovagcsoport rémordítás között,
Hogy a néma éj is megdöbben és ettől
Még a ki alszik is, ordítja veszettül:

„Itt van az ellenség!” S igaz valójában:
Simonyi mindenütt a vert had nyomában,
Végig a főutczán piacz közepére,
Ütve, vágva mindent, a mit csak elére.

S támad erre aztán oly éktelen lárma,
Mintha végítélet a küszöbön várna,
S mint ha a városra tört volna vad örvény, -
Tisztek a paplanos ágyakból kitörvén,

A katonák pedig a szénapadláson
Felszökve, bukdosnak keresztül egymáson;
A trombita harsog, a lármadob pörgött...
Lánczát tépi talán valamennyi ördög?

A helyzet indulni kezd rémzavarosnak:
Az őrség lövöldöz, csapatok futkosnak,
Elszabadult lovak száguldanak szerte,
Sötétben ellenség, barát egymást verte;

A magyar huszárság ekkor veszi észre,
Legfőbb ideje már, hogy kifelé nézne,
Simonyi is mondja: „A szomszéd haragszik,
Tisztuljunk hát innen, hagyjuk itt a lakzit!”

S kiki három lovat magáéhoz kötve,
Zsákmányul vezetve, nézi, hol is jött be?
S a vakmerő csapat menten visszafordul,
De alig vágatott még a piaczon tul,

S el se hagyta még az első sarokházat,
Szembe velök vágat egy frank lovas-század;
Erre egyik magyar mondja dévajkodva:
„No káplár ur, bőrünk itt marad zálogba!”

„Hej dehogy is marad!”- visszavág a káplár,
„Csak te fiam üsd, vágd, ki eléd jön s rád vár!”
Erre, mint vad ménes kukoricza-táblán
Hogyha rohan, mindent összetörvén, vágván,

A kis huszárcsapat az ellent úgy gyúrja,
S előtte az utca szabaddá lesz újra,
S mint kő, melyet kidob az erős parittyá,
Ugy vágat, úgy repül a tizenhét szittya.

Csak ki a városból! nincs már egyéb hátra!...
S ime a sorompó le vagyon bocsátva...
Sebaj! átugratták műlovas módjára,
Másik pillanatban már mind kívül jára; -
Kint az éj oly néma, mint a ki nagyot hall,
Ütheti az ellen a nyomukat bottal;
Ők is hallgatnak, míg táborukba érnek,
S átadják a jó hírt, zsákmányt a vezérnek.

NEGYESEDIK ÉNEK

Mint a himes pille virágról virágra,
Simonyi hírneve úgy szállt szájról szájra,
Mindenki ismerte innen és oda át,
Emlegették szerte: ellen és jóbarát;

Az, mint a tömjéntől az ördög, félt tőle,
Ez dicsőségének volt a hirdetője,
S méltó is rá, hogy az egész világ lássa;
Nagyon is rászolgált a magasztalásra.

De hol merre jára, hol merre vetyenge,
Mind azt elzengeni, lantom ahoz gyenge;
Meg sem is kísérem, elmondani mindent,
Mert majd egyik-másik olyanul tekintend,

Mint a ki csupán csak gyermekmesét mondok,
A min nevéssenek jószívű bolondok;
Pedig nem mese az, se nem pusztá álom,
Ezt egy régi könyvben mind írva találom.

Azt is ott találom írva szórul-szóra:
Zweibrückennek hogyan lett oltalmazója,
Elfogván azt a húsz francziát tiszttestül,
Kik a herczeg házát pusztíták veszettül;

S Trierben a lányok hogy bomlottak érte,
Kondor bajuszkáját hány forró csók érte,
És hogy dédelgette fiatala, véne...
De ezt elzengeni fiatal lant kéne.

Mert ily ócska szerszám, mint az én vén lantom,
Már csak pusztuló fa elhagyott sírhanton,
Hogyha gyökereit undok féreg túrja:
Ennek török ága, annak szakad húrja;

S érintetlen hagyja, enyelgni ha eljő
Szerelmes rózsákhoz az alkonyi szellő,
Csak mi a világot ijeszti, kavarja,
Készti dalra csupán a harcz bösz viharja.

El hát a harczytérre, a csatamezőre!
Hol keselyű, kánya a marokverője
Annak a kaszásnak, ki gyászsfátyolt lenget:
Emberekből vágván össze-vissza rendet;

S kaszája pengése: a kardok csörgése,
Arató danája: ágyúk bömbölése,
S a hová gabnáját hordja, a csűr, malom:
Egy közös sírverem, egy közös sírhalom.

És Simonyi Jóska nem is arra termett,
Hogy végig lejtse a csillogó táncztermet,
De ott száguldozzon, hol a hősök vére
Fest piros rózsákat az ifjak képére;

S van is módja benne, mert ugyancsak rájár
Az osztrákra a rud: a franczia császár
Hol emitt kergeti, hol amott üt rája,
Pedig ennek is van sok hős katonája.

Ámde legvitézebb köztük az én hősöm:
 Oroszlán a harcban, de hiúz az őrsön...
 Most is minden egyéb előtte elveszve,
 Mint türelmes vadász, figyel minden neszre,
 Hallgat s némán néz a téli fagyos éjbe,
 Mely az egész tájat oly köddel fődé be,
 Hogy az embert nyomja szinte le a földig,
 S szembe ha jó kettő, egymásba ütődik.
 Éppen majd úgy járt egy francia őrjárat.
 Felváltni akarván a didergő, fáradt
 Éji előőrsöt, hogy hát azonközben
 Simonyihoz tévedt a nagy néma ködben.
 „Qui vive!” - kiált a tiszt - „a tábori jelszót!”
 Simonyi felkaczag s eleinte nem szólt,
 „Czimboráim!” - mondja azután nyugodtan,
 „Ez a mi táborunk, a tietek *ottan!*”
 „Majd hazavezetlek, pajtásim, mindjárt;”
 S ködben is ismervén jól a dürgést, járást,
 Megy velök és ottan fejk szinte kábul,
 Olyanokat húznak egymás kulacsából;
 Aztán bucsut véve, Simonyi megfordul,
 A francia tiszt meg hevülten a bortul,
 Utána kiáltja: „találkozunk holnap, -
 Kardjaink egymáson nagyokat csókolnak!”
 Eloszlott a nagy köd, derült ég lett másnap,
 Mikoron találkát adtak volt egymásnak;
 „Hol a szürke lovas?” - kérdi a francia,
 S hogy ne kelljen néki sokáig várnia,
 Mint felvert oroszlány nagyot szökik, mordul:
 Lovával kiugrat Simonyi a sorbul,
 S vágat a porondra, ki a szabad térre,
 Üdvözli az ellent, hozzá közel érve.
 Mind a kettő bajnok s szemtől szembe állva:
 Rémszép királytigris s a puszták királya;
 Lesz itt vihar, lakzi és lesz itten most tor:
 Ugy villan a két kard, mint két villámstor;
 Simonyi az ellen kardját félrevágva,
 Rémeset sujt annak fényes sisakjára:
 Ember, sisak, nyereg a kardvas tüzetül
 A francia lóról le egyszerre szédül.
 A francia bajnok bár vérbe borulva,
 Gyalog is nekivág Simonyinak újra,
 Ki balkarján kissé nehéz sebet kapva,
 Azt a kölcsönt vissza kamatostul adja, -
 Ellenfele többet dehogy kér belőle:
 Holtan terülvén el a havas mezőre; -
 A győztes Simonyi a csapathoz tére,
 Lelkesen éljenzik: serege, vezére.

Mind, a ki csak hallja, ki csak beszél róla,
Mind lelkesedéssel, csodálattal szóla
,Érczerős karjáról, bátor hős szivéről,
Védtelenek iránt nemes nagy lelkéről,’

Férfi, asszony ellen mi a szerencséje,
Nincsen is toll, hogy azt méltón elmesélje;
Félelem, rettegés, szerelem, ígézet
Fogta el, ki egyszer szemeibe nézett.

Ámde hőszám lelke ennél többre vágyott:
Nagy csatákban kívánt szedni hírvirágot,
S szedett is az olasz nagy havasok alatt,
Midőn a háború réme arra haladt:

Mint apa a daczos, makranczos gyerekkel,
Napoleon úgy bánt el a vezérekkel,
Majd itten porolva, majd ott ütve rájuk,
Hiába volt nekik sok jó katonájuk.

Egyszer, mint az ordas a gyanutlan nyájra,
Oly váratlanul csap Wurmser táborára,
Szórta szerte széllyel s a balszárnnyát ott a
Széles Gárdatónak nekiszorította,

S azt a főhadtesttől hirtelen elvágván:
Harmincz nehéz ágyu lett a hadizsákmány,
Ezt visszafordítva, nekik szegezte...
Saját ágyuikban a mieink veszte.

A vert had vezére rohan seregestül:
Gyalog, lovas gázol egymáson keresztül,
Mind a fejét veszti, fegyverit elhányja
És a harmincz ágyu halált zug utána;

Egy-egy bömbölése száz meg százat ver le,
A tömeg közt véres utcákat seperve,
S e rémes csatában, míg a többi szalad,
Csak még egy kis csapat küzd egy hadnagy alatt.

Ez Simonyi hadnagy maroknyi csapatja;
Harczolván, a halált bőven osztogatja;
Mindenikök egy-egy sátnverő angyal,
Poklon is keresztül tör az ily hadnagygyal;

S szerencsésen fel is vágatnak a dombra,
Mely ott áll az utnál, mint óriás gomba;
Innen széllyel nézve, látják a hős szittyák,
Tulajdon ágyuik őket hogy pusztítják.

„Vissza fiuk, vissza; ezer bomba átok!
Ellenség kezében ágyuink, látjátok!
Hát rajtunk száradjon e szégyen gyalázat?
Vissza fiuk, rajta!” - s a kis lovas-század,

Mint a veszett orkán, vissza vágat újra,
A szuronyerdőben kegyetlenül dűlván,
Egész az ágyúig utat vág hős karja
S az elvesztett ágyút mind visszafoglalja.

Hadával Simonyi most kifelé eredt,
S hirtelen felfordít két podgyász szekeret,
Két ágyut megtöltet s ezek ádáz lelke
Az ellen hadait szörnyen tizedelte,

S ezzel utat vág a menekülő hadnak,
Vitéz huszárjai mellette haladnak,
Hogy el ne söpörje őt a hadak árja,
Ki rájok mer törni, szörnyü halál várja.

Egy órai forró küzdelemmel végre
Megmentve a magyar névnek dicsősége,
Megmentve a sereg, ágyú, minden podgyász,
Megfordult a koczka: itten öröm, ott gyász...

S kik előbb ujongtak már a diadalnak,
Most e vitéz tettről szomorún szavalnak, -
Simonyi s csapatja a táborba érnek,
Hozva ágyút, zsákmányt bőven a vezérnek.

Itt a tábornokok e vitéz tett felett
Csodálkozván, adtak bizonyság-levelet,
Hogy Simonyi - és ez nagyon illett rája, -
Az egész hadsereg legjobb katonája.

Hát valóban, vitéz bajnokom, nélkülöd
Oda lett voln' ágyú, sereg és becsület,
Ámde megmentette mindazt vitézséged
S magyar névnek szerzél újra dicsőséget.

És e dicsőségnek ragyogó sugára
Egyre fényesebb lön csatáról csatára,
Legkivált a mikor kamatostul azt a
Gárdatónál kapott leczkét visszaadta...

Irtak akkor ezer és kerek nyolczszázat:
Napóleon ellen Európa lázad,
Mert annak húrjai a hangból kivágnak,
Ő akarván törvényt szabni a világnak.

S pusztán csak ezért a francziák császára
Vitte hős sasait csatárról csatára;
Egyszer számításból vagy véletlenül-e
Gyulay hadtestét szépen megkerülve,

Azt a főhadtesttől, hiszi, elvágatja, -
A cselt észreveszi Simonyi s csapatja,
S hírt már nem adhatván a tábornokának,
Az erdőben menten lesbe vonulának.

A franczia sereg gyanutlan haladva,
Simonyi hirtelen ront az utóhadra,
S elfoglalván tőle két nagy ágyut nyomba,
Saját ágyuival löveti halomba;

S mire az tisztába jött az állapottal,
Simonyinak nyomát üthette már bottal, -
Igy a fősereghez Gyulay hadteste
Csatlakozhatott még ugyanaznap este.

Majd ez év nyarán a szép Ulmenhain alatt
A francia vörös huszárezred haladt:
Dísze, büszkesége az egész seregnek;
Ezek minden harcban csakis babért szednek:

Külön egy-egy bajnok, százakat leverő.
Együttvéve szinte áttörhetlen erő;
Szembe vele állva, Simonyi dandárja,
Hogy mérkőzzék véle, türelmetlen várja.

Forrón süt le a nap, bámulattal nézi,
Hogy két vitéz nemzet legbátrabb vitézi,
Halált megvetően, hős halálra szántan,
Mint küzdenek egymással démoni csatában;

Félistennek avagy mesebeli hősnek
Vélnéd mindegyiket, a mint megmérkőznek,
Nem egyszer, de ötször támadva egymásra,
Egy-egy hősi halál minden kard csapása.

Midőn a nap éppen nyugalomra tére,
Végsőt tekint a harc véres mezejére,
Borus szeme látszik mosolyogni szinte,
A mint Simonyinak kardjára tekinte;

Fényes koszorut fűz utolsó sugára
S győzedelmi dicsfényt a hős homlokára,
Ki e lovassági csatában hadteste
Táborszereit mind, mind visszaszerezte.

De hősöm ezeknek kamatját sem hagyja,
Vissza az ellenre csap hősi csapatja,
S a magyar fiuk azt új harcban leverék,
Ágyuit s százötven löporos szekérét,

Mind zsákmányul viszik saját vezéröknek,
Hol számukra újból koszorukat kötnek;
Aztán az éj szárnya ráborul a tájra...
Ez volt Simonyinak leghíreseb csatája.

Rá egynehány napra már új munka vára
A mi hadseregünk e hős bajnokára:
A hadnak Neuburgnál, ott a Duna mellett,
Az ellenség elől húzódnia kellett;

A visszavonulás fedezete végett
Egy kis csapat tartá fel az ellenséget,
S a kicsiny csapatnak folyton a nyomába
Az ellen legbátrabb, vitéz gyalogsága.

A gránátos ezred, a melynek nagy nevét
Nagy diadalai még nagyobbá tévék,
S melynek dísze az a hírneves közlegény,
Tábornok egykor a királyság idején,

Ámde most szolgálván a köztársaságot,
Semmiféle rangra, sem címre nem vágyott;
Ő beérte azzal s keble dagadt attúl,
Hogy „első gránátos Auvergnei Latour.”

Ily erővel szemben a kis védő csapat,
Bár vitézül harczolt, egyre fogyott, apadt,
De ekkor Simonyi odarontva, mint a
Szélvihar, a soron nagyot csavarinta:

A gránátosok bár bátran vívnak, lőnek,
Üldözőkből mégis ím futókká lőnek;
A kik elhullottak s többé nem szenvednek,
Színe, java a szép gránátos ezrednek.

Ámde Simonyi is itten nagyot vesztett, -
Hordozta is ezért soká a keresztet:
Kedves testvéröcscsét, kit kegyelt felette,
Halálos golyótul már meg nem menthette,

De engesztelésül, mintegy áldozatul,
„Az első gránátos” - Auvergnei Latour,
Ez is ott esett el, így Simonyi vesztét
A francziák bizony drágán megfizették.

Igy a hős Simonyi és vitéz csapatja
A babért többé nem szálanként aratja,
De a merre hősi kardja villant, vágott,
Csomóstul szedte ott a szép hírvirágot;

Hősöm ekkor, a mit méltán érdemelt meg,
Nyeré a Mária-Theresia-rendnek
Értékben is gazdag nagy aranykeresztjét
S egyben századossá menten kinevezték.

ÖTÖDIK ÉNEK

Elvonult a vihar, a felhő is gyérül,
Eltűntek a rémek a harcz mezejéről,
S az újra kiderült szép mosolygó égen
Béke napja ragyog, mint azelőtt régen;

De az én Simonyim, mint partra dobott hal,
Nem tud megbékülni ez új állapottal:
Most verseny-paripa az ekébe fogva,
Bőszült raboroszlány szorítva sarokba.

Mert, bárha a béke karjain sok jó van,
Nem talál örömet sem muzsika-szóban,
Sem pedig az érte rajongó nők között,
Kiknek lelke kéjes mámorba öltözött,

S bár volt módja benne, a szerelemszülte
Kalandokat szinte nem sokra becsülte;
Még az sem tette őt bú- vagy önfeledtté,
Hogy a skóttánczot egy királynéval lejté.³

De más mulatságon, más czéczón sem kapott
S mert kellett megölni valahogy a napot,
Tanult hát nyelveket, - jó az utoljára, -
De lelke untalan a harczmezőn jára,

Hol az ő számára annyi babér termett
S a hol puskaporral fűtik a táncztermet, -
Várva hol dohogva, hol csendesesen, lassan:
Az a hadi kürtszó egyszer csak felharsan!

S vizsgálgatta egyre az ég boltját, végre
Rémes felhők gyűltek ujolag az égre:
Európa készül ismét háborúra,
Világpusztulással fenyegetve újra;

Mint rosszul kezelt seb, olyan volt e béke,
Összetákolt félszer volt a menedéke...

A seb újra sajog, ha nincs biztos, kész szer,
Egy kis szellő lebben - s összedül a félszer.

Még csak ötször kínált akáczvirágmézet,
Annyiszor váltott új ruhát a természet,
Öltözködvén tarka menyasszonyi díszbe,
S a madár dalába már is vihart visz be

A francziák büszke, lángeszű császára,
Vivén hős hadait határról határra,
Az ellen seregét hajtja, üzi újra,
Mint asszony a tésztát, kegyetlenül gyúrja.

Az ulmi ütközet újból Napóleon
Babérkoszorúját diszíté gazdagon,
Szerencse-csillaga úgy ragyog felette,
Mint Betlehem fölött s - Bécs felé vezette;

Az ellenség szétszórt csapatait hagyja
Napóleon futni, kit erre, kit arra, -

³ A stuttgarti udvari bálon a vestpháli királynéval.

Mi is hagyjuk menni Bécs városába most
S kövessük Simonyit, a vitéz századost.

Mint a szegény asszony, ki kalászt szed gyarló
Szűk aratás után, ha megnyílt a tarló,
S mint gyermek a hegyen futkosva tekintget,
Szüret után hol lel egy-egy kis billinget:

Simonyi is úgy tett, az volt osztályrésze,
Harcz után a babért össze így böngézzze,
De dühbe is borult szörnyűmód a felett,
Hogy egyenként szedte a babérlevelet.

De így is jó sokat összegereblyézett:
Mindig akadt egy-egy kalandos merész tett, -
Midőn a többitől elvágott két ezred
Csehországba indult porosz határ mellett,

Melyet érinteni, vagy átlépni félnek,
Lévén az semleges mindkét hadi félnek;
A többi németföld minden oldal fele
Francia száguldó csapatokkal tele.

A két lovas ezred ezredese látva,
Együtt egy csoportban nem hatolnak át a
Francziáktól megszállt országon, megosztva
Seregüket kisebb nagyobb csapatokra,

Bízták mindeniket egy-egy tiszt eszére,
Éger városáig az legyen vezére;
Neki legyen gondja, ne érje gyalázat...
Simonyinak is jut egy-két lovasszárad.

S mert kötelessége róluk testi épség,
Ennek jutaléka: szomjuság és éhség
Dolgában is híven gondoskodni, ott a
Kardja hozzá, csak hogy pénze nem futotta;

De ha neki nincsen, van a másik urnak,
Attól kérnek, hogyha éppen megszorulnak,
És ha barátságból nem állna kötélnek,
Nem baj, akkor véle majd másképp beszélnek.

S nem hiu a remény, a melytől ő pénzt vár:
Arra haladt éppen most a hadi pénztár,
Tábori gyógyszerár és az egész készlet,...
Kérelem s haditerv egy perc alatt kész lett,

És mert végre is a francia barátság
Nem terjedt odáig: ingyen odaadják,
Erővel vették el, gazdag zsákmányt várva,
De csak kétszáz arany vala a pénztárba.

„Ez átkozott kevés! azt a toprongyossát!
A többi meg csupa sebtapas, orvosság!”
Emigy a huszárok, de Simonyi mondja:
„Sebaj!” - pénzt szerezni, már az az ő gondja.

Mert ha lúd, lennie kell annak kövérnek,
A legközelebbi városba ha érnek,
Nem telik el négy nap, nem telik el három,
„S ezt a sok czókmókot eladjuk jó áron!”

„A legközelebbi városba, jól mondod,
 De az semleges föld, arra nincsen gondod?”
 „Hátha semleges víz, szuronyokkal tele,
 Ha nagyon szorítanak, hát nem mennék bele?
 S azt meg ne kívánja én tőlem senki sem,
 Ezt a sok szép legényt rakásra ölessem,
 S hogy adjam meg magam’, no ilyen bolondot
 Bizony eddig nekem még senki sem mondott.”
 És ezzel haladnak előre nyugodtan,
 S Dungelsbühl városát érik el legottan;
 Ennek kapujában egy huszár őrmester
 Sörtül veres orral és jól táplált testtel,
 Mérges tekintettel a betörő hadnak
 Utját állva, ajkán ily szavak fakadnak:
 „Dicső Burkusország határai ezek,
 A király nevében ezért óvást teszek!”
 „Ide jönni kitől kértek engedelmet?”
 „Ejnye no lám, de jó húsban van kigyelmed!”
 Tréfásan Simonyi így felel a szóra
 S a mérges őrmester megest ekkép szóla:
 „Az én királyomnál jó az ember dolga,
 De kendet az ördög vigye a pokolba!”
 „Hát mielőtt oda elindulnánk, sógor,
 Fogja csak, aszondom, jó rajnai ó bor!”
 Így Simonyi s erre kulacscsal kínálja
 Azzal, hogy éljen a burkusok királya!
 „De kigyelmed és ezt észrevettem mindjárt,
 Az ellenség előtt ugy-e nem sokat járt?”
 Mire az őrmester vissza ekkép vágott:
 „Az én tisztem itthon védni az országot!”
 „Jól van hát, nem bánom!” - Simonyi folytatja,
 „Nagyra nőjjön minden gyím-gyomos magzatja!”
 „Hát ezt a paripát, no instálom szépen,
 Nem fogadnád el, ugy ajándékképen?
 Ily vitéz tiszt alatt bizony sokat érne!”
 Mire az őrmester csak annyit mond: „Mér’ ne?”
 S aztán mit tehetett mást a jámbor német,
 Ilyen vitéz hadnak, mért is ne tenné meg?
 S nem törődve többé azzal, nyer-é, veszt-é?
 Őket a városba szépen beereszté.
 „Hanem aztán pajtás, vigyétek irhátok’!
 Mert baj lesz Kepeczen máskép, jól tudjátok!”
 Kaptak rajta, egyéb nekiek sem kellett:
 Hátok mögött már is látszott a porfelleg,
 Mit az őket űző francia had vert fel,
 Simonyi sem szól már és nem sokat kertel,
 Hanem csapatjával lóra ülve nyomba,
 Feuchtwangen városig nyargal egyhuzomba.

Ide érve, mikor borult az éj rájuk,
Mintha legjobb rendben volna a szénájuk,
Hét országra szóló nagy dáridót csapnak:
Kardnak nincs most dolga, de van ám a csapnak,

Nagyot ittak s végén a nagy lakomának
Még jó ananászos puncsot is ivának;
Ebből is sok fogyott, nem sok, de - tömérdek,
S aztán valamennyin nyugalomra tértek.

Egyszer éjfél táján kopogtat valaki
Erősen Simonyi ajtaján, nyissa ki!
S ím előtte áll két csodálatos szerzet,
Nincsen rajtok páncél, sem gyilkos fegyverzet,

S nem is úgy mutatnak, mint két ravasz róka,
A selyem haczuka, hajporos paróka,
A széles ingbodor kéz körül s a nyakon
Inkább arra vall: két szerelmes szeladon.

Hozzá a rettentőn ünnepi ábrázat,
Mind csupa finomság, mind csupa alázat:
Anspach követei, úgy illik hozzájuk,
Ha szólásra nyilik bajusztalan szájuk,

Legkivált ha szólnak a király nevében,
Szóljanak bátran bár, de mindig szerényen,
Hogy így a bátorság s az ünnepélyesség
Uri modorukból azonnal kitessek.

Most is tehát bátran, de nem hetykén éppen,
Szólnak Simonyihoz a király nevében,
Kérdik tőle, igaz feleletet várva,
Mi jögon merészelt a porosz határra?

S kinek parancsából jött nekie kedve
Lépni seregével tiltott területre,
Melyet a hatalmak védnek, garantálnak,
Semlegessé tévén azt Péternek, Pálnak?

Simonyi álmos volt, puncs is érzett rajta,
Mikor feleletre nyilott meg az ajka;
Ámde hallván azt, hogy a király nevében,
A két derék urat meginstálta szépen:

Ne haragudnának s ha kicsikét várnak,
Rögtön ír levelet a porosz királynak,
S tentát, tollat kérve s neki fohászkodva,
Megszólítás után rátért a dologra.

„Felséges jó uram! Felséges jó király!
Tettemért elnézést esdek lábainál,
De felaprítottani ennyi derék népet,
Bolondság lett volna, ugy-e bár Felséged?!”

S nagyon szorítottak, mit teheténk róla?
Eléggé sajnálom, hordja el a gólya!
De ígérem és azt szentül meg is tartom.
Kivonulunk rögtön: még egyszer hát pardon!”

Ennyi volt a levél és ennek alján a
Szokásos: maradtam hódoló szolgája,
Boritékján pedig, hogy ne legyen híja,
Szép öreg betűkkel azt is odaírja:

„Tulajdon kezébe, senkinek se másnak!”
És lefeküdt újra, ámde reggel másnap
Gondolkozván rajta félálomban, itt e
Kalandos esetet csak álomnak hitte.

De sokat nem ért rá merengni a felett,
Kapta-e a király, vagy sem a levelet?
S ha kapta, bizonynyal jót nevetett rajta,
Simonyi egyébként mást nem is óhajtja,

Csak, hogy huszárostul, minden szekerestül
Porosz birodalmon mehessen keresztül,
Éger városába vezetve dandárját,
Hol már bizonyára szívszorongva várják.

Mielőtt azonban elindulna, reggel
Francziáktól elvett tábori szerekkel
Jó vásárt is csinált, mint hitte előre:
Húszezer forintot vették meg azt tőle;

És ezzel fizette ő a katonáit
Burkusországon át egész Csehországig,
Hová épségben ért minden katonája:
Nincs híja azoknak, kiket bíztak rája.

Ezzel nemes híre de nagyot nőtt újra,
Nagyot gazdagodott babérkoszorúja,
A hír megvolt, csak a cím hiányzott mellé,
Az érdemet hozzá ki sem kevesellé,

A melyről címerét büszkén emlegesse
És egyszerü nevét váltsa föl nemesre;
Minden tette hogyha felért egy-egy őssel,
Normandi grófoknál nem volt alább ő sem.

S ezek, hogyha hiszünk az őscsaládfának,
Özönviz előtt is már grófok valának,
Ezért Ferencz császár soká nem is késett,
Simonyi számára fényes címert véset:

Hosszas mező, alul fordul szívalakra,
Veres s arany színnel kétfelé választva,
Benne a pánczélos, nyílt sisakú vitéz
Hazáért, királyért harcolni, halni kész;

Jobbjában vágásra kiterjesztett kardot
Balkezében véres szaraczén főt tartott;
Felette bárói hétágu korona,
Melyet arany s veres szallag körülfona;

Arany nyakravalós sas, pánczélon állván,
Erőt s készséget hord kiterjesztett szárnyán;
És verestollas, nyílt sisakú vitézek,
Balkarjukon paizsszal - tartják az egészet.

A hős érdemeit bízzák aztán tollra,
Az adomány-levél mind elősorolja,
A mely őriztetik híven mostanában
,Zabolch vármegyének leveles tárában',
Mert kiről zeng a dal, kiről zeng az ének,
Fia e hírneves, nemes vármegyének...
Hősöm neve tehát nem olyan alpári:
Bárói czim előtt e név: *Vitézvári*.

Simonyi nagyon is rászolgált e névre,
Harcban épp úgy, miként onnan visszatérve,
A hol csak megfordult, a hol csak mulatott,
Magyar névnek szerze méltó csodálatot;

Igy a csehországi Töplicz-fürdőhelyen,
Hol csaknem egy évet időzni kénytelen,
S hol a württembergi és weimári herczeg
Társaságában tölt sok kellemes perczet.

Ott a kies park nyujt fényes panorámát,
Sétálván benne sok kecses uri dámák,
Uri gavallérok szép tüzes lovakon, -
Még az is elbámul, ki született vakon;

Szemök', szájuk' tátják, kik Simonyit látják,
S angol híres lovát, azt a szép „Vivát”-ját,
Mit Coburg herczegtől ajándékba kapott...
Hej hogy lobogtatnak keszkenőt, kalapot!

Nem látott még ilyet az a sok cseh, német,
A világ kincseért más nem is tenné meg;
Szinte mesebeli csodahősnek látszott,
Járva híres lován szép lovagi tánczot;

Utána csinálni azt meg hogy is merjék:
Sziklán épült „rajcsul” magas barrierjét
Mikor átugrotta merész lova hátán, -
Hajmeresztőn szörnyü, szép pokoli látvány.

A lélekzet áll el első pillanatra,
Ezernyi apró tű nyilal a talpakba,
Másik perczben eget vívó riadalom:
„Bravó! vivát!” - hangzik mindenik oldalon,

Csak a legszebb lányok legszebbike hallgat,
Sőt épp' pityergésre állnak a szép ajkak,
B. Nina baroness könnyezni se restell:
Hátha meghalt volna Simonyi óbester!

Az ezredes nevét mindenütt kiáltják,
S ő ismét ugrásra biztatja „Vivát”-ját,
Ekkor hozzáfut a szép bárókisasszony,
Kérve, iszonyatot többet ne támasszon,

„Vakon ne keresse a bajt, veszedelmet,
Ha magát nem, - engem sajnáljon Kigyelmed;
Feltett szándékához magát úgy ne kösse;
Összetörve magát, engem tör majd össze!”

Igy az a kis petty száj, az az enni való,
Hát még a meny üdvét magában foglaló,
Ragyogó szép szemek, az az egy pár kék szem,
Az azután éppen kivallja egészen,

Mit a szív titkál a száj el nem árul,
Ez oszt le is vette Simonyit lovárul;
És ama szép szemek észveszejtő kékje
Viszi a bajnokot ragyogó vidékre.

Töpelburgi híres kert tündéri éden,
Ide rándultak ki egyszer minden héten
Simonyi meg a lány, ennek nénje s atyja,
Ki szép két leányát soha el nem hagyja;

Ide menve egyszer szép uri hintaján
Simonyi maga hajt, mellette a leány,
Hátul a másik nő és az öreg báró...
Őrült sebességgel vágat a két „Ráró”.

Előttük „furmányos lovak által húzva”,
Egy nagy batár ballag, mintha gálya úszna,
A mint utóléri Simonyi a bárkát,
A bentülők éppen az alkalmat várták,

Hogy most megréfkálják ezt a kemény szittyát,
Azért kocsisukat előre uszítják,
Hogyha az el akar hajtatni mellettök,
Ne engedje, - csinos tréfa lesz e tettök.

Hej de rosúl sült el, de nagyon megjárta
Az a szerencsétlen czammogó vén bárka:
Mert az ezredes is észrevette mindjárt,
Azoknak ott elől az eszök hogy min járt,

S látva nem hölgyek, csak urak ketten, hárman
Dévajkodnak véle az ócska batárban;
Egyszer-kétszer így a tréfát csak elnézte:
„No megállj!” gondolja, „kötők bestye fészke!”

S neki eresztette a két szilaj sárkányt,
Azoknak patkója ragyogó szikrát hányt;
Mikor elhajtatott a ficsúrok mellett,
Hej azt a szép hecczet ugyan látni kellett!

„Bosszus tűzbe lobban Simonyi” s nekik hajt, -
Nem használ már itten a német gründlichkeit:
Nyikorog a batár és végső akkordul
„Barambuczkót vetve”, az árokba fordul.

Lám csinos tréfából minő csinos vicz lett,
S mondtak is azok sok himmelkrucifikszet,
A mint potyogának a batárból ki s be
Az árokban poshadt békalencsés vízbe,

S kit aztán a kacaj szint’ a földig ver le,
Az az öreg báró s két nevető gerle:
Bájos két leánya, Nina meg a nénje,
Amazok rögtönzött fürdőjét szemlélve.

Elmondani másnak mind azt dehogy késnek
S szét is ment híre ez uj módi fürdésnek;
Ur, szolga, nő, férfi, guvernant és dajka,
Ösztövé és kövér, mind mulatott rajta...

De miképpen egykor minden válik köddé,
Éppen úgy a jókedv sem tarthat örökké,
A mulatók holnap már gyászruhát vesznek,
Ez jut Ninusnak is, a szép baronessnek.

Mert még aznap este atyja, a vén báró,
Mondja, nem lesz több ily mulatságot váró,
Holnap csomagoltat, holnapután reggel
Utra indul végkép a két szép gyermekkel; -

Hogy megnyult az arcza erre a két lánynak,
Hiába, itt szavak, könnyek nem használnak,
De én csak azt mondom, báró ur, kigyelmed
Számításon kívül hagyta a - szerelmet.

Ez pedig hatalom, világ veszedelme,
Csalafintasággal szörnyen kibélelve,
Rókánál ravaszabb, hogyha érzi veszít:
Százszemű Árgus is bizony csatát vesz itt;

Hát még az oly áldott jószívű öreget,
Mint az öreg báró, kit lantom emleget
S ki cselt igazságul ajakán nem árul,
Mily könnyű levenni szegényt a lábáról.

Le is vették szépen, szegénynek cselt vetve:
„Van kilátás” - mondták „fényes, ütközetre”:
Mert néhány hét múlva, mi nem volt már régen,
Nagy hadgyakorlat lesz ezen a vidéken.”

És hogy ne tekintse csak mint mende-mondát,
Ezt a „beavatott” tisztet is úgy mondák,
S mint volt ezredesnek, - ő maga is mondja, -
Hogy végig nézze azt, leszen reá gondja.

Igy kötve bé szemét az öreg embernek,
Lám a szerelmesek három hetet nyernek, -
De bár a csel útján egyre járnak, túrnak,
Bár a vén Johannt is, szolgáját az úrnak,

Beavatják szintén titkukba kocsisát:
Végre mégis kisül az egész turpisság;
Kiderül, az egész nem egyéb, vak lárma:
S nincsen mód rá, hogy a báró tovább várna.

A bucsuzás napja, válás pillanatja
A szép Nina szívét tépi, hasogatja
S mint a kék ibolya eső után reggel,
Tele van a két szem ragyogó könnyekkel;

De Simonyiból is így tör ki a bánat:
„Derűs napok után sötét boru támad;
A világ legszebbjét ha mégis ismertem,
Mit ér már most, hogyha el kell válni menten?!”

Ennek is vége lett, ,valamint mindennek',
Elválva egymástól ők is széllýelmennek,
Egyik jobbra fordul, másik balra tér el,
Mind a kettő édes s - fájdalmas emlékkal;

A szép kis baronesz leverten a kintul,
Atyjával, nénjével Szászországba indul,
De Simonyi útja másfelé van mérve:
Hol vérrózsák nyílnak, ki a - csatatérre.

HATODIK ÉNEK

Kétes moraj hallik ismét napok óta:
Hangversenyre készül újra Európa,
Nem is hangverseny az, ámde olyan forma,
Mintha folya eget, földet rázó torna:

Négyszáz ágyú s nem is apraja, de nagyja
Rémes bömböléssel íme tudtul adja
Ugy a palotának, mint a parasztháznak,
,Hogy a föld urai egymással vitáznak.'

Wagram felett sötét felhők tornyosúlnak,
Bősz hadai a nagy égi háborúnak,
Innen is onnan is szörnyen gomolyogva,
Uszítgatják egymást rémséges dologra...

Wagram alatt pedig farkasszemet néznek
Egymással harczedzett csapatok, vitézek
Kétszáz ezer ama, százezer e részről...
Égen földön íme rémes vihar készül.

Napóleon sötét zivataros éjjel
Kétszázezer főnyi vitéz seregével
A Dunán keresztül éppen ottan szállt át,
Honnan az osztrákok legkevésbé várták;

De Károly főherczeg, osztrákok vezére,
Büszkén néz százezer főnyi seregére,
És elfogadni kész a csatát legottan,
Ágyuibán bízván, fogadja nyugodtan.

A sereg balszárnán áll Rosenberg herczeg,
Mint löporos kanócz, harcztüze ugy serczeg,
Fővezér parancsát tehát be sem várva,
Rohamra indul a hadsereg balszárnya:

Hanem a franczia gránátosok tüzét
Megállni nem bírván, szóródik szerte szét;
És Nosztics dandárja sem babért szedeget:
Cserben hagyja gyáván az ágyuüteget.

Hát Simonyi hol van, hol hősi csapatja?
A balsorsot még tán visszafordíthatja?
Mint a bősz orosz lány, küzd sok vitéz hőse,
S a bajt megelőzni mégse tudta ő se:

Legjobb vezérei ott az első sorban,
Mellette hulltak el, Vécsey és Nordmann;
Háromszáz jó huszár hős szívének vére
Hull a neusideli dombnak lejtőjére.

S míg az a kiontott friss vért mohón issza,
Sietve húzódik a vert sereg vissza,
A fővezér aztán e parancsot adja:

„Simonyi, a huszár ezrednek őrnagyja,

Egy század hidászt vesz huszárai mellé
S egy zászlóalj bakát, ha azt kevesellé,
És hat ágyúval lesz a sereg hátvédje,
S addig, a míg lehet, Tója hídját védje!”

Furcsa határidő: „addig, a míg lehet!”

Gyáva ember tőle csakhamar kap kehet,

Ellenben a hős szív, a bátor, vitézi

A „lehet” határát messzebb látja, nézi;

Igy Simonyi őrnagy szintén messzebb látja

Azt, hogy meddig lehet s hol annak a gátja?...

Ágyuinak bűvót nyujt a part sok bokra,

S gyalogságát osztja apróbb csapatokra.

Egy szép nap reggelén örsei jelenték:

Nagy tömegben gyűlnek franczia leventék,

Davoust tábornagnak harminczezer hőse, -

Most látjuk, Simonyi hogy igazi hős-e?

Ez pedig meghagyá a pattantyúsoknak:

Minden szünet nélkül ők ágyuzni fognak,

A gyalogság pedig bokrok közül egyre

Tüzeljen gyorsan a franczia sereg.

Rosenberg szárnyvezér nem messze tanyázva,

Simonyihoz nyargal a nagy ágyuzásra

S kérdi: „mit mível itt?” - s íme a felelet:

„Parancsom van, védni a hídat, míg lehet!”

A franczia Davoust tábornagyot itt e

Szörnyű nagy ágyuzás téves utra vitte:

Hogy itt erős hadtest áll, azon hiszemben

Szabályszerű állást foglal vele szemben.

Majd felrivall a kürt, a harci dob pereg,

Rendes hadvonalban a franczia sereg

Kibontakozva tör Simonyi hadára...

Olcsó lesz nem soká itt az élet ára!

Fröhlich tábornok meg a tulpartról nyargal

S mondja Simonyinak szörnyű nagy haraggal,

Hogy vonuljon vissza a tulsó partra át,

Különben megeszik, ugymond, a francziák.

Simonyi azonban hallgatja nyugodtan,

S az ellenparancsot mutatja legottan...

Az írásos parancs s szóbeli üzenet:

„Védni a hídat addig, a míg lehet!”

„Ámde már nem lehet!” szól az dúlva-fúlva,

„Még lehet!” - ezt mondja rá Simonyi újra;

S míg a bösz tábornok visszanyargal menten,

Hősünk végig tekint a kis csatarenden.

Maroknyi seregét a hídfő tövében,

Ágyuit ütegbe összevonva szépen,

Csinos „fogadj Isten”-t mond a francziáknak:

Kartácsai bennök véres utcát vágnak;

Tábornoka újra sürgős üzenetben

Hívja vissza, most már ugy is lehetetlen...

Simonyi nem töpreng az üzenet felett:

Válasza most is az, hogy még mindig lehet.

S mint égi háboru végén el-elkésve
Rágyujt egy-egy villám végső dördülésre
Simonyi két ágyút el akkép süttetett
S átküldi a hídon az ágyúüteget;

Majd sortüzet adva a gyalog csapatja,
Őket is a hídon általsétáltatja,
Végül jön a huszár század támadása...
S lángba borul a híd a vett jeladásra.

Erre a huszárság vissza mindenestül
Az égő hídon át vágtatott keresztül;
Pattog a sok rőzse, benne löporcsóvák
A tüzet a lovak szeme közé szórják;

Ezek ágaskodnak a huszárok alatt,
S mire az utolsó huszár is áthalad,
A palló is lángol, a karfák is égnek,
Kinálva jó utat a bős ellenségnek.

Simonyi a hídnak közepén megállta,
Mintha poklot verő szent Mihálylyá válna,
És mint egy ujkori Horatius Cocles,
Nem kérdve, az ellen kevés avagy sok lesz?

Halált osztogatva rettenetes kardja,
A rohanó ellent egymaga feltartja,
A míg háta mögött minden lánggá válik
Az utolsó léczig, az utolsó szálig.

Akkor maga is a harczot abba hagyva
Utolsóinak nyargal át a tulsó partra;
Leperzselt bajusza, haja, szemöldöke,
Mintha mind kérdené: ember-e, ördög-e?

Tábornoka elé ekképen érkezett,
Mutatva a hídra: „íme most is lehet!”
Hős tette megmenté az utócsapatot
S az Znaim-városig visszahúzódhatott.

Ilyen tettei, ha róluk szól az ének,
Szinte a mesébe bele illenének,
Igy, mit a drezdai híres ütközetben
Véghez vitt, oly csodás, szinte lehetetlen...

Napóleon itt is diadalt aratott,
Okozva minékünk nagy kárt, nagy bánatot,
De Vandamme tábornok szörnyen szeles tette
Miatt a gyümölcsét még sem élvezhette.

Mint áradó folyam partromboló árja,
Rohan a vert sereg, de im utját állja
Simonyi csapatja, közel ezer szittya
S viasszaszorítva azt, uj csatára szíttja;

Láttad-e két hullám egymás ellen törvén,
Hogy lesz e tusából vadul forgó örvény?
Az üldözött sereg a mint visszafordul,
Örült örvény támad itt a két hadsorból.

Hol Simonyit fogták közre a francziák,
Hol meg ő fogott el néhány száz francziát;
Dohnánál ő volt a hadoszlop vezére,
Sok vitéz katonát bíztak a kezére:

Ágyut, huszárt, bakát, dzsidást és kozákat...
- Ily csatát a világ bizony alig látott! -
Nincsen toll, nincs ecset, hogy híven lefesse:
Vitézségben hátrább nem áll az se, ez se.

A hadi szerencse kacsint jobbra-balra:
Hol a francziára, hol meg a magyarra,
Hol emezt biztatta, hol arra mosolygott,
Végre unni kezdé Simonyi a dolgot,

S hadát összegyűjti a végső csapásra...
Felhő mögül kibujt a nap is, hogy lássa
E szörnyen szép harczot, rémes kontrabontot.
Midőn két oly vitéz had egymásra rontott.

Simonyi meg, mint egy mesebeli sátán,
A szintén vakmerő szürke lova hátán
Huszárjai élén, kik nyomába szöknek,
,Neki vágatott a franczia négyszögnek’,

A honnan őt hármassor lövés fogadja,
Rémségesen ritkul erre a csapatja,
Mint gyümölcs a fáron, hull le a lovárul
Sok szép hadfi s szeme örökre bezárul.

De azért az ellen csatárláncza, örve
Már a másik perczben keresztül volt törve,
És mint áradáskor a folyam vad árja
Zuzza, töri, tépi, a mi útját állja,

Akkép borítja el, töri a lovasság
A francziák sok szép, vitéz gyalogosságát,
S midőn vége szakadt ez ádáz tusának,
A nagy négyszög helyén nagy hulladomb támad.

Remek egy csata volt, mely mind a két félnek,
- A kik elhullottak és a kik még élnek, -
Homlokára babért, dicsőséget szerzett...
Méltó két ellenfél a két vitéz nemzet!

Simonyi megállva a hulladomb mellett,
Csapatjának intett, tisztelegni kellett,
Hogy lássa a világ, hallja meg az égbolt
A legszebb dicshymnust: „derék ellenség volt!”

Hősiemet is itten nagy tisztesség várja:
A minden oroszok leghatalmasb czárja
A szent György vitézi rendjelét küldé meg
A sereg legbátrabb alezredesének,

S egyik tábornokát rendelé alája,
A ki azt becsület dolgának találja,
Hogy hűn teljesítse azon parancsokat,
Miket néki sokkal alsóbb tiszt osztogat.

De többet is bíztak Simonyi kezére:
A francziák ellen a czár mindenféle
Segítségnek való hadat gyűjtött, szedett,
Még baszkirokból is egynehány ezredet.

Remek egy had volt az! Illik e szó rájuk:
A sarkukat verte hosszú haczukájuk;
Nem is vala rajtuk más egyéb öltözet...
- Hol ezek segítnék, lesz az majd ütközet!

Az orczájuk pedig mind olyan egyforma,
Mintha mindannyinak csak egy apja volna;
,Apró szem, nagy pofa, előre ülő áll,
Benyomott píše orr, fakó, borzas szakál’;

Fejükön hordanak birkabőr süveget,
Nyáron hűvöset tart, télen meg meleget,
Ez is mind egyforma rücskös kucsmagomba:
Egy szóval, mintha csak anyjuk is egy volna.

Hát a lószerszámuk? mert hát lovasdandár!
,Fából a zabola, kóczmadzag a kantár,
Kötélből a kengyel, birkabőr a nyereg,’ -
Fegyverükről pedig szólni sem merek,

Lévén az nem egyéb, mint egy hosszú pányva,
Azt eme hős sereg a nyakába hánnya
Annak a bolondnak, ki azt mondja: „tessék!”
S megengedi nékik, hogy nyakába vessék.

De van még valami, ott a nyíl a vállon,
Mindenre jó, csak nem, hogy embert találjon,
S rá tanum az ég is, hogy igazat írok,
Most látnak először puskát a baszkírok,

Jeles nép ez s nem oly gyámoltalan, bárgyú,
Csak ne puffanna oly nagyot az az ágyú!
A jámborok hitték, hogy az mozsár lenne,
Mézes haluskára mákot törni benne.

Szent Múza! most légy csak igazán én velem!
Kiről most zeng a dal, baszkir fejedelem:
Zsirral föl kent fő ez, meg is látszik rajta,
Fején fonott méhkas a báránybőr sapka;

Hosszú szűre pedig, melylyel fedve teste,
Rókaprém bélésű s pirosra van festve;
Hozzá egy rossz pisztoly, nincs sárkánya, tokja,
Embereit ezzel ijesztetni szokja.

Ezt a hadat bízták Simonyi kezére,
Többek közt ennek is ő legyen vezére,
Köszönte alássan s meghagyta előre:
Álljanak csak szépen mentől messzebb tőle;

A rendezést várják türelmesen végig,
Ha verekedni kell, inteni fog nékik; -
Szépen volt ez mondva, jól is parancsolva,
Csak a ki megértse, köztük egy is volna!

A mint az ellenség Dohna közelében
Harmincz nagy ágyuját elhelyezte szépen,
Nem soká a harczy riadó felharsan,
Simonyi megindul dandárjával lassan,

S ím a jó baszkírok hitték, a tengernyi
Ellent legelőször nekik kell megverni:
Rohantak hát, mint ki keresi az eszét,
Az ágyúk torkába, a mezőn szerteszét.

De a mint az első nagy ágyú megdördül
És a kartács-áldás hull reájuk csőstül,
Közöttük kegyetlen riadalom támad.
S utczu! vissza éppen Simonyi hadának...

Megriad rettentőn s „ne te ne!” - így szól ez, -
„Ejnye baszkir koma, e bizony nem jó lesz!
Eredj te csak vissza, jó czimborám, tessék!
Látod bolond, nem itt, amott az ellenség!”

Dühöng a huszárság: „adta toprongyossa!”
S a baszkirt ugyancsak rútul kardlapozza;
E jámborok pedig ama szörnyü hitben:
Igazi ellenség nem ott van, de itten,

Visszakanyarodva, újra neki vágnak,
Miként a riasztott vad, a francziáknak...
Szerencsétlen csorda, - lám az istenadtát
A francziák újra ágyúval fogadták.

Azok ide dobták, ezek oda lökték,
Mint fiuk egymásba az éretlen körtét,
S mint víz a hordóban öblögetés közben
Hol egyik fenékre, hol másakra löttyen:

A két sereg között ekkép taszigálják
Föl s le a baszkírok seregét, királyát...
Közös akarattal nagynehezen végül
Kikergetik őket a harcz mezejéről.

Ámde Simonyi is kikérte magának
Azt a nagy grátiát, többé ne adnának
Olyan segítséget, a melyet baszkírnak
S Isten tudja, minek neveznek vagy írnak;

Francziáktól nem fél, de a kin nevettek,
A baszkírtól, ugymond, szörnyü módon retteg; -
De ezt se veszi rá többet ura, czárja:
Azt a kalamajkát még egyszer eljárja!

De mert hoztak ilyen áldozatot érte,
Simonyi a baszkír népet megdicsérte,
S utasítást adott, melyik útra vágva,
Juthatnak legelőbb jó Baszkírországba...

Ő meg seregével Lipcse felé tartott:
Nehezen várják ott azt a fényes kardot,
Melyet az ellenség borzadva emleget
S mely sokszor megmenté az osztrák sereget.

Odaérve, rögtön a hadsorba állá
 Őmaga, valamint vitéz hadosztálya;
 De mintha csak éppen egyedül őt várnák,
 Feje körül rögtön süvít golyó, gránát;
 E perczben elébe egy ifju tiszt járul,
 Kit Magyarországba küldenek futárul,
 „Nem izen-e haza valamit?” - kérdezte,
 „De” - szól az ezredes - „elviheted ezt te.”
 És leszáll lováról s mert papirt nem kap ott,
 Tárczájából tép ki hirtelen egy lapot,
 Legjobb barátjának, Kállaynak szánja,
 Ki Szabolcs vármegye első alispánja,
 S ezt írja lefekve hasmánt ott a gyepre:
 „Hogy tudja, mint vagyunk: eső esik egyre,
 És az ágyúgolyók körülöttem húllnak,
 De azért csak írok méltóságos úrnak.”
 Egy párszor odacsap az ellen golyója
 S levelét a feltúrt földdel teleszórja;
 A levélre váró tiszt nógatja egyre,
 Menjenek el onnan más biztosabb helyre!
 De Simonyi erre mosolyogva mondja:
 „Charmant a franczia, arra is van gondja,
 Hogyha kész a levél s rajta már a „kelet,”
 Behinti porzóval az egész levelet.”
 Ekképen Simonyi, ki talán sejtette:
 Soh’ se volt oly közel a halál mellette,
 S írott bizonyítványt akart adni róla:
 Nem fél, ha közel is az utolsó óra...
 S íme a kürt harsan, másik pillanatban
 Hadával Simonyi már is lóra pattan,
 S hívén, minden osztály lelkiismeretes:
 Az első kürtszóra támad az ezredes.
 Tartalékul hagyván némi huszárságot,
 Az ellenre nyolczszáz huszárkarddal vágott,
 De a mint hadsorát általtöri annak,
 Észreveszi rögtön, hogy egyedül vannak;
 Három nagy ezreddel szemtől-szembe állá;
 És segítség nem jó sehonnan számára...
 Csak is mindig éber lelke őrizte meg,
 Hogy ott nem veszett el a szép huszársereg.
 Simonyi mindenik hős századát itt e
 Titáni csatába külön-külön vitte,
 Ha egyik ellankadt, ha egyik elfáradt,
 Jött utána másik, jött a pihent század;
 Őmaga, kölykeit védő him-oroszlány,
 Minden csapat élén sorra hadakozván,
 Mintha csak a halált hívogatta volna,
 Ott küzd, hol legvéresebb ez a haláltorna.

Pedig nem tanácsos ingerkedni véle:
Ugyis reánk les, mint macska az egérre, -
Simonyinak sem volt valami bölcс tette:
Hogy a halált éppen semmibe sem vette,
Mert a mint így harczolt jobbra-balra vágva,
S menekvő csapatját hozta biztonságba:
Egy franczia vadász visszafordul megest -
És szíven találja Simonyi ezredest.

A dicső kard kihull a bajnok kezéből,
Ő meg holthelványan a lóról leszédül;
„Simonyi elesett!” vészriadó támadt;
Huszárjai arczán rettegés és bánat,
S a mely szem a könnyet csak hírből ismerte,
Könyzáporban fürdik erre-arra szerte; -
A bánatban, mely most a sziveken átjár,
Csak egy nem osztozik, János, a vén káplár.

Ki egykor a „tintás száju kis diákot”
Megmenté a tartól, föl ekkép kiáltott:
„Simonyi ezredes meghalt volna mástul
S nem mint dukál néki, dicső kardvágástul,
De egy bolond golyó hogy megbotlott benne,
Nem lehet a, mondok, bolondság is lenne:
Egy ilyen óriást egy piczike ólom
Azzá tegyen, ajka hogy többet ne szóljon!”

„Nézzétek csak fiuk! még mozog az ajka,
Mintha csak mondaná: rajta fiuk, rajta!”
És ruháját azzal szépen kigombolta
S lám a jegyzőkönyvbe befűródva volt a
Gyilkos kicsi ólom, melynek ütésétől
Száz halandó meghal, e hős csak elszédül;
Néhány csepp a borból - s a halotti torból
A nagy bánat menten vígalomra fordúl.

Simonyi föleszmél s másik pillanatban
Kardját kérve elő, a lovára pattan:
„Utánam!” kiáltja s uj harczvágtyól égett
S vágta, mint hentes a hurkatölteleket,
Elleneit, a kik hanyatthomlok futnak
Árkot-bokrot nézve legrövidebb utnak...
„A holt ember támad!” - e hír hangja rezdül -
S ész nélkül törtetnek egymáson keresztül.

HETEDIK ÉNEK

Iskolás koromban sok jó magot hintett
Szívünkbe a mester, virgácsolva minket,
Többek közt azt is, hogy követendő erény:
„Szép okosan ülj a szerencse szekeren!

Mert ha a szeszélyes Fortunát megsérted,
Bizony az azután nem rajong majd érted,
De elfordul tőled és éppen úgy hágy ott,
Üres hordó előtt, mint Pál az oláhot.”

Napóleon császár, a legyőzhetetlen,
Ki csak babért szedett minden ütközetben,
A Fortuna-asszonyt megbánthatta szinte,
Holott utjára az csak rózsákat hinte;

Megsérthette nagyon azt a csillagzatot,
Melyben eddig bízott és méltán bízhatott,
Elfordítá arcát a szerencse tőle:
Legyőzetett a nagy hősök leverője.

A francia sasok csupa merő foszlány,
A császár meg sebzett, üldözött oroszlánny;
Csüggedt lelke a bú örömkelyhét issza,
A mint országába leverten fut vissza.

Üldözői pedig a felséges vadnak
Nyomról nyomra menve, utána haladnak;
Simonyi hadának büszke paripái
Bizony csak Párisban akarnak megállni.

Ezernyolczszázhoz még tizennégyet véve:
Napóleon napja letüntének éve;
Egyik szép reggelén ez év tavaszának
Simonyi zászlói a mint haladának

Szajna folyó partján Páris felé éppen
Előttük felragyog a hajnal fényében
Egy tündér palota, ragyogóbbat szebbet
Költő nem képzelhet, a festő nem festhet.

Francia királyok tündér birodalma,
Pompa, a minőről a világ nem hall ma:
Arany kupolái szinte tűzben égnek,
Varázs képet nyujtva az egész vidéknek;

Művészi érczrácsos kapuját kitárván,
Előttünk faragott szobrok, csupa márvány,
Pompás oszlopokkal pazar fényű csarnok...
Ki itt lakott, nagy ur, vagy keleti zsarnok.

Talán mind a kettő... ne törődjünk véle:
A történet dolga, hogy azt elmesélje,
Fontainebleau-i kastély kit nevez urának, -
Gazdái, szent igaz, nagy urak valának...

Tegnap még a büszke francziák császára,
Ma Simonyi nyargal tágas udvarára;
Táborul a diszkert szolgál csapatjának,
Ő maga s tisztjei a kastélyba szállnak.

A fényes palotát nincs ki védje, óvja,
Ide-oda ődöng annak kormányzója,
Kiképzett udvaronc, a helyzetnek enged:
Kelletlen nyitja ki a sok fényes termet;

Mint a sietséges munkának utána,
A termekben minden széllyel szórva, hányva,
Az ágy is vetetlen, hol a fogoly pápa
Pár óra előtt még töprengett magába’.

A fényes termekben a kormányzó végig
Vitte a tiszteket felelgetve nékik,
S hideg lenézéssel értésökre adja,
Mennyire nem méltó Simonyi s csapatja
Azon tiszteletre, hogy ők a császárnak
Pompától ragyogó termeiben járnak;
Simonyi ezt látja, de gondolja: „veszsz meg!”
S most az elfogadó terembe érkeznek.

„Ott állt a fényes trón bíbor mennyezettel,’
Arany, ezüst rajta egymásba veszett el;
A kormányzó várta, hogy majd leborulnak
A barbár magyarok a legnagyobb úrnak
Dicső trónja előtt, mind a hányan vannak,
S megcsókolják még a zsámolyát is annak,
Buzgó áhitattal merengve felette...
Simonyit e büszke döllyf vérig sértette.

„No megállj!” - gondolá, - „adta veres fattya!”
És a trón bíborát meg-megsimogatja,
Azután föllépett a trón lépcsőjére
És fényes csákóját a fejére téve,

Leül a szép himzett aranyos vánkossra,
S pipáját magával mindenhova hozva,
Rágyujt s a kormányzót szintén megkínálja,
Van nekie, ugymond, jó magyar dohánya.

A kormányzó látva e vakmerőséget
Elsápad, bár arcza előbb szinte égett:
Egy barbár a császár trónján ül, pipázva!
És ezt a szent oltárt rútul meggyalázza!...

- Mélyen is sérthette azt a büszkeséget,
Melylyel Napóleon ráült volt a végett,
Előtte majd a nap s minden elhalványul,
S maga lesz az egész világnak bálványul.

Simonyi most int a kormányzónak s kiált:
„Szeretitek-é a császárnét, francziák?”
„Igen!” „Hát a császárt? azt is kérdem tőled.”
„Óhajtjuk a békét”, - szól az kitérőleg.

„Ugy nem szeretitek! azt mondom én néked:
Urad nem szereti ám a békességet!”
„A franczia” - erre felel az hirtelen:
„Gondol, a hogy akar, szól, a hogy kénytelen.”

Simonyi kiverte pipája hamvát a
Trón egyik karjához s leszállva kiálta
Most a kormányzónak s parancsolva intett:
„Vezess a császárné szobáiba minket!”

Szemök’, szájuk’ tátják: oda érve látják
A császárné himzett mennyezetes ágát;
Előtte egy szőnyeg, remekmivű himzet,
Mit Mária Lujza önkezeivel himzett.

Legkivált Simonyi szörnyen magasztalja,
A mit félreértve a kastély marsallja,
Megkínálja véle a ,vad martalóczot’:
Csináljon belőle tábori pokróczot.

Ámde az ezredes dühbe borul tüstén’
S visszautasítja kemény szóval büszkén:
„Nem jöttünk mi ide rablókul prédára,
A császárné a mi fejedelmünk lánya!”

„Nem fog takarózni szőnyegével annak
Egyik jobbágya sem s a mi kincsek vannak,
Legyen bár azoknak millió az ára,
Tartsad meg azokat császárod számára;

S ha utánunk jönnek mások, megtekintsék
E palota fényét vagy annak a kincsét,
Mondjad meg nekik, magyarok jártak itt
S nem érintették a ház drágaságait.”

„S hogy császárod trónján rágyujtott pipára
A huszár, de urnőd termeiben járva,
Áhitattal s mint egy szentegyházban, levett
Süveggel adta meg ott a tiszteletet”...

Teremről teremre csak épp, megtekintsék,
A Fontainebleau-kastély ritkabecsű kincsét,
Mentek a huszárok hideg tekintettel
S eltávozván, onnan egy tű sem vezett el.

És ezzel úgy tetszett, mondom, csak úgy tetszett:
Egymással kibékült immár a két nemzet;
S ennek öröme a szép Fontainebleau-ban
Ime nagy lakoma és nagy dáridó van:

Száz tisztre terítve, de háromszor annyi
Ülhetett voln’ hozzá, annyi a champagnei,
Bornak csak ez járja, sültnek meg csak fácán,
Azt hozva vödrökben, ezt meg ezüst tálcán.

Mostanság mindenkit szépen megvigasztal
S kibékít a jó bor, a terített asztal,
Melynél felszolgáltak a fő-fő polgárok,
Csak a champagnei bor nem bíztatott rájuk:

Ezt most nyitogatja maga a kormányzó,
Több palaczkdurrogás hangzott, mint a hány szó;
Jó kedve lett mindnek s összeölelkeztek:
„Igyatok uraim! itt a jó bor, nesztek!”

De míg bent mindenki mulat, dalol, örül,
Hej de más multság foly Fontainebleau körül:
A francia vezért a kormányzó titkon
Értesíté, minő vendége van itthon;

A Melunnél álló hadtest e hírt hallván,
Haladéktalanul által kel a Szajrán,
Hogy Fontainebleau körül majd hálót alkotva,
Azt a szentségtörő hadosztályt elfogja.

Ezért kínálkoztak oly szíves örömet
A francia urak: „no még ezt, hátha ezt?”
De Simonyi érzett valamit, vagy sejtett,
Sejtette, a szíves házigazda cselelt vet...

Igy midőn tisztjei erre-arra széllyel
Egymást hajigálták czukorsüteménynyel,
Tréfásan szól nekik és feléjük fordul:
„Megennétek holnap, értsetek a szóbul!”

Midőn már a mámor lőn ugy általános,
Egyszerre csak beront a vén káplár, János,
Jelentve titokban az ezredesének,
A francziák már a Szajrán átkelének,

S minden oldalról jön számtalan ‚regiment’;
Simonyi visszavág: „Ne tudja senki bent!”
S vidám arcczal mondja hadsegédeknek,
Kik hová menjenek, kik hogy mit tegyenek.

S ágyúval jelezzék, ha meg lesz téve mind...
Az urak daloltak, ittak tovább megint;
Simonyi, hogy senki ne vehesse észre,
Csákójába egy kis kenyeret csempésze...

De a mint odakint az ágyú megdördül:
„Vége az ivásnak, ki a vidám körbül!
Hadd szóljon az ágyú, pihenjen a kardal!
Félre a palaczkkal, előre a karddal!”

Mint ha kánya csap le a csirkecsoporra
S mint a szél a polyvát ha szanaszét hordja,
Egy pillanat alatt szétrebben a vendég,
Kardjuk után kapnak a magyar leventék;

Simonyi készen volt, - fel hát a dologra!
Ő nagyon jól tudja, hogy körül van fogva,
Azt is tudja, többször volt ily kelepczében
És kívágta magát mindannyiszor szépen.

Tör reá sok ágyú, sok lovas, gyalogság, -
Alig kerülheti ki most a balsorsát, -
Egész seregével alig ha kioson:
Át kell vonulnia az egész városra;

Moret városába, Loing vize mellett
Eljutnia néki minden áron kellett...
S kik csak imént vígan koczingtattak véle,
Most vígan puskáznak rá és seregére.

A visszavonulók útját hogy elvágja,
A császári fényes kastély udvarára
Beoson titkon egy francia zászlóalj,
Városon kívül meg harczy riadó zaj,
Kint is, bent is, - mintha ezer vészes elem
Egymásra tört, - pusztít rémséges küzdelem...
Eszét akárki is elvesztette volna,
Csak ő nem, a hírnév védbástyája, tornya.

Leszállva lováról a diszkerten által
Eszterházy-ezred három századával
Megtámadja menten a császári lakot,
Hol előbb maga is másfél napig lakott;
Háromszor rontott ki innen a francia,
S mindannyiszor vissza kellett vonulnia,
Utolsó rohamnál szuronytól átbökve,
A veres marsall is fehér lett örökre.

Simonyi hadteste e viadal alatt
A városon szépen békében áthaladt;
Ekkor őmaga is ismét lóra kapott
S csakhamar beérte az előcsapatot;
És a francziákat, a kik reá lestek,
Megvervén, szétszórta az egész hadtestet;
Moretnél várta be a többi hadait:
A folyón átmenni nem lehetett, csak itt.

Az ötlet üldöző francziáknak terve:
A magyar ezredest utközben megverve
Montereauban, hol a württembergi herczeg
Hadserege élvez néhány nyugodt perczet, -
Szépen megkerülve emennek seregét,
Két tűz között ottan szórják majd szerteszét...
Addig kell hát védni Loing folyó hidját,
A mig a herczeget körül nem szorítják.

Eddig védekezve haladt hadosztálya,
De Loing folyónak hidjánál megállta,
Mint az üldözött vad visszafordul néha
S üldözője lesz a balsors martaléka,

Simonyi is úgy tesz, megfordul hirtelen
És születik ebből ritka szép küzdelem:
Jégverésként hull a hídra a sok gránát,
Pusztítva ezredünk sok jó katonáját.

Midőn már csüggedni kezd Simonyi népe,
Maga ragad ekkor puskát a kezébe,
Gyalogsága élén támad a hős szittya
S az ellent a hidról mind visszataszítja;

Mint a méhraj, úgy dong a golyó körölte,
Sok hőst megölve, őt magát kerülte...
E rémes küzdelem késő estig tartott, -
Simonyi megtartá a hidat, a partot.

De amint leszálla az éj sötét szárnya
És fekete leplet borított a tájra,
Tudva, ellenei üldözni nem bírják,
Simonyi ott hagyja a kis folyó hídját;
Fáradt seregével az éj leple alatt
Egy rossz félreeső falucskáig haladt;
Ennek minden háza kipusztított pajta...
Beh sok kegyetlen had mehetett át rajta!

Tegnapi tor óta Simonyi nem evett,
Előveszi azt az eldugott kenyeret,
De János káplár azt sehogy ki nem állja,
Hogy a legdicsőbbnek ez a vacsorája:

El is indul tenni óhajához képest...
Talál egy ablakban nyomorult kis mécesest,
Benne zsiradékot s a padlásra menve,
Kutat, hátha ottan egy pár tojást lelne.

Talált is nehányat, mit ott feledének,
S készít jó rántottát hős ezredesének, -
Jobban ízlett az, mint minden fűszerszámos
Franczia kotyvalék: „Nagy szakács kend János!”

Ez meg látva urát, gyönyörködik benne,
Jobban esik néki, mintha maga enne...
S csakhamar vége lett evésnek, ivásnak; -
Főhadsereg felé tovamennek másnap.

NYOLCZADIK ÉNEK

Csodálatos végzet, különös egy dolog:
Kertünkben a rózsá egyformán mosolyog
Ugy a szép leányra, mint kevésbé szépre
S egyformán hervad el ettől, attól tépve;

Ilyen ám a sorsa annak a városnak,
Hol fegyveres hadak keresztül futkosnak:
Kénytelen, - nem tudva, ki ölel és ki bánt?
Mosolygni barátára, ellenre egyiránt.

Hősöm előtt szinte a becsület kincse:
Őket az ellenség soha ne tekintse
Kegyetlen rablóknak, álnok tolvajoknak,
Kik az összerabolt kincsen osztzkodnak;
Óvta katonáit, ne legyenek vércsék,
Kivált a szép nemet soha meg ne sértsék!
Jó módja van úgy is a magyar huszárnak:
Megszeretik mindjárt, hova ők beszállnak.

Azt a tiszteletet hát hogy sértené meg,
A mivel tartozik a női érénynek,
Avagy az a tudat nem annyit jelent-é?
Isten őt magyarnak s huszárnak teremte?!

De kozákokról ezt senki sem mondhatja:
Női érény - s vutkin jár ezek szimatja;
Torzonborz hadfiak, nagyszakállú kecskék,
Isszák a rosz vutkit s űzik a menyecskét.

A kedves Bourg en Bresse városkába érve,
Csodálkozva veszik a hadfiak észre,
Hogy itten nincsenek fiatal leányok,
A kik üdvözlőjék, kacsintva reájok.

Simonyi különben azon kedves hitben:
Hadával pár napot hogy megpihen itten,
Kiadá parancsban: „tisztelesség ne essék!
Kivált nőkkel szemben ez szent kötelesség!”

„A mi nincs megtiltva, arra mondják, szabad!”
Igy tanítja János most az ifjabbakat,
János káplár, kinek orra bort szimatol,
Egy jó tágas pinczét kutat fel valahol,

S a mig a többiek menten körülállják,
Meginstálja szépen a pincze gazdáját:
„Tegye meg nekik azt a szívességet,
Nyissa ki a pinczét betekintés végett.”

De a szegény ember, ez a szegény ördög,
Térdre hull előttük és sírva könyörgött:
„Ne kívánják tőlem e nagy áldozatot,
Nekem igen drága boraim vannak ott!”

Erre a vén káplár rárivall keményen:
„Hogy azt mind megisszuk, attól soh'se féljen!
Mi csak annyit iszunk, mennyit a gazda ád...
Ide hát a kulcsot, azt a rézangyalát!”

A gazda remegve nyitja fel a pinczét,
Ott benn először a vén káplár tekint szét,
Hát ime mit lát ott? üsse meg a kánya!
Hordók helytt a város harmincz legszebb lánya,

Kiket ide zártak, romlásuk ne légyen,
Hogy ne érje őket veszedelem, szégyen,
Sőt a gonosz szemek őket ne is lássák,
S kik most sírva lesik sorsuk fordulását.

Vagyon im bámulás, szörnyü általános:
„Aki áldója van!” - kiált fel a János,
„Nem ebfogra való, ki innen legények!
Ti meg, porontyaim, ne ríjjatok, kérlek!”

És azzal az ezred legvénebb káplárja
Az ajtót becsapva, keményen bezárja,
S elviszi a kulcsot ezredes-urának,
Elmondja, mily pinczét s kincset találának.

Simonyi a dolgot hallá mosolyogva
S nehogy más ártsa be magát a dologba,
Esti alkonyatkor őmaga sietett
Kibocsátani az ártatlan szüzeket,

S hazakisérteti, egyben biztosítván,
Katonái között ha lesz olyan hitvány,
Ki velök beszélve egy pajkos szót sző be,
Rögtön löveti azt kegyetlenül főbe.

Ezzel a polgárok-, lányok- és szüléknek,
Szívét, tiszteletét, bizalmát nyeré meg,
Már most ezek kérik, maradjon önáluk,
Legyen uruk s ha nem, legalább királyuk;

Oly hosszú urlaubot azonban nem kapott,
De hitte, tölthet itt legalább egy napot...
És im: ember tervez, boldog Isten végez:
Délben csak éppen hogy leült az ebédhez,

Felharsan a harczy riadó egyszerre,
Jön az ellen: „fel hát lóra és fegyverre!”
Sajnálták is nagyon a lányok, polgárok;
Nem támadták őket és nem lőttek rájuk, -

De még segítettek, a miben lehetett:
Ne érje semmi baj a huszárezredet;
Nem is esett itt kár emberben vagy lóban,
Mint nem régen ama híres Fontainebleauban.

Mért reng a föld újra? Ágyú-, égzengés-e?
A francziák végső erőfeszítése...
Augerau tábornok hátrálva naponta,
Hadseregét össze most Lyonba vonta,

S értesíti arról, hadait, vezérit:
Védni fogja magát utolsó csepp vérig,
Legbiztosabb helynek csakis Lyont tartván,
Az osztrák had ott áll Rhone tulsó partján.

A francia Tisza sebes, mint a Körös,
Rajta általmenni nehéz dolog, pörös,
Kivált ugy tavasszal, hogyha vize árad,
Nem megy át halandó, adjon bár nagy árat;

S a francziák hozva által a sereget,
Fölégettek minden hidat magok megett,
A dereglyéket is mind magokkal hozták...
Hogy jön át hozzájok, ám lássa az osztrák.

Ez az áthatolást kozákkal próbálja,
Ámde azt lovastul viszi a víz árja;
Meghiusul minden vakmerő kíséret:
Minden újabb próba újabb szégyenné lett...

A Hardegg-hadtesthez egy nap az alkonyi
Homályban érkezik azonban Simonyi,
Lett is ám nagy öröm érkezése felett:
,Ez a munka az ő számára született!'

Martius hónapnak épp huszadik napján
Rhone folyó zajlott, sok jégtáblát hajtván;
Simonyi a midőn leszálla az alkony,
Biztatva rendezi csapatját a parton

S biztató szavába végül ennyit visz be:
,„Utánam a tűzbe, utánam a vízbe!”
S átusztatja azt a veszedelmes medret
Három svadron huszár és egy kozák-ezred.

Egy-egy jégtorlatot ha vitt a gyors hullám,
Egy-egy szép paripa gazdástul lebukván,
A huszár jól tudta, kiáltani vétek,
S mint a bárány, hogyha kés alá vinnétek,

Jajszó nélkül halt el s a többi ezalatt
Szintén oly szótlanul előre tört, haladt,
Midőn az első sor már a parton tarta,
Siet a többihez, segíteni rajta.

S hogy az utolsó is már a partra kapat,
Csupa facsaró víz a vakmerő csapat,
Simonyi, nehogy a hideg vegye meg itt,
Gondolá, a munka legjobban melegít:

Csapatját hol ide, hol oda keverte
Száz huszárt meg kiküld az utakra szerte,
Meghagyva nekik, mindenütt hirdessék:
A folyamon átkelt immár az ellenség!

Olyan lehetetlen vállalatnak hitték
A francziák azt az átkelést, hogy itt még
Őreik sincsenek, még fia sem jár itt
A parton, az uton Lyon kapujáig;

Azért a huszárok odaérve, nyomban
Támadt leírhatlan rémület Lyonban...
Augerau tábornok erre még az éjjel
Elvonul Lyonból egész seregével.

Simonyi nem töpreng sokat egyéb titkon,
 Csak tudni akarja, hogy ki maradt itthon?
 Azért más egyebet hagyva mostan békén,
 Csapatját megosztja a város környékén,
 S látogatás végett megy a szomszédhoz át,
 Kiséri háromszáz huszár és száz kozák;
 A mibe fejszóját most vágta, kemény fa,
 Ez nem a Homburgban elkövetett tréfa!
 Ez nagyobb bátorság, ez nagyobb merénylet,
 Mint ki az oroszlány barlangjába lépett...
 Mily erős az ellen, kell hogy maga lássa:
 Ettől függ serege előnyomulása;
 Látja, hogy amannak hadai mit érnek:
 Erről tudósítás kell a fővezérnek...
 Nagy sor, nagy feladat, veszélyes felette,
 S azt csak egy Simonyi, egy magyar tehette!
 Ő mindezt jól tudta és tett is felőle,
 Huszárjainak int: „Vigyázz és előre!”
 A főutcán menve, öröket is hágy ott:
 Pisztoly-lövésnyire hágy egy-egy kozákot;
 Elől hat legénnyel János, a vén káplár,
 Kit szintén a harczvágy nemes tüze táplál, -
 A hidnál egyszerre látja, ott forposzt áll,
 A főtéren pedig egy lovas hadosztály.
 Azok is meglátják Simonyi csapatját
 S nagy riadó zajjal azt meg is támadják...
 Ez a válságos perc: Simonyi belátta,
 Ha engedi magát szorítani hátra
 És ha tudatára jön az ellen annak,
 Hogy ő vele szemben mily kevesen vannak,
 Felapritja őket, nem menekül senki...
 Itt hát csak a kard az, mi őket megmenti!
 Összegyűjtve tehát hadait hirtelen:
 Megindul a rémes pusztító küzdelem;
 Erejüket itt is, ott is megfeszíték,
 Csurog a homlokról a véres veríték...
 Azok, hogy Simonyit a sikra kiverjék,
 Összeszedék minden vitézségök teljét;
 Simonyi sem enged, szörnyű a vívása,
 Az utczából őket hogy ki ne bocsássa.
 A kétségbeesett viadalban végre
 A franczia kardnak lőn nagy veresége,
 S mert nem tudhatták meg ők senki fiátul,
 A nehány száz magyar mögött mi van hátul?
 Hozzá veszteségök érzékeny, tömérdek,
 Vissza a főtérre elcsüggedve tértek,
 Podgyász-szekerüket mind a tűzre hányva,
 Azok se legyenek Simonyi zsákmánya.

Azzal önmagukat általadva búnak,
A városból ők is gyorsan elvonúlnak; -
Simonyi csak később tudta meg a dolgot,
Mekkora halálos nagy veszélyben forgott:
 Utánok vágatva ki a városon át,
Elfogott belőlük háromszáz katonát,
S mire e vakmerő nagy munkával kész lett,
Zsákmányaul esett nagy tábori készlet.
S még aznap déltáján támogatás végett
A hesseni herczeg küldött segítséget,
És a hős ezredes parancsait ott a
Lyon városának piaczn osztotta,
 Hol összehalmozva a sok hadi zsákmány:
Foglyok, hadi szerek, ágyúk egymás hátán...
Simonyinak eme harcrai szerezték
A Lipótrend fényes, ragyogó keresztjét.

KILENCZEDIK ÉNEK

Aranyos kis Múzsám könyörgök ím újra:

Érintse lantomat kezed bűvös ujjá,

Hintse be azt rózsák illatos szirmával!

Mert hová most ihlett képzeletem szárnyal,

Nem véres harczmező, hol csak bánat terem,

Hol csak éhes hollók kárognak szüntelen, -

De a szerelemnek bűbajos ligetje;

Oda száll, az üdvöt csengő dalba szedje.

Hol ha szivecskéje boldogsággal tele,

Párjának bájos dalt mond a fülemile;

Hol csak szerelemről suttog, hogyha eljő

S rózsákkal enyeleg az alkonyi szellő;

Hol minden dal, illat mámorba andalít,

Kis virág kínálja szerelme bájait;

S rózsá illatára, kis madár szavára,

Éjjel-nappal zeng a szerelem oltára.

E ligetbe, a hol ragyogó az élet,

Egy napon szerelmes, szép orosz lány tévedt,

A kit a harczmezőn fényes karddal járván,

Soha meg nem ejtett veszedelem, ármány,

Kit még a golyó is sivítva körüle,

Mint farkas a tüzet, félve elkerüle:

Azt egy gyöngy asszony szép szeme sugára

Megbűvölve, ejté foglyul utoljára.

Mint ha egy órára kiderül az égbolt,

A mely évek óta szomorú sötét volt,

Aztán ismét felhők gyülekeznek rája

S felzug újra az ég rémes orgonája:

Ugy a hosszú harczból, - szakadván a vége, -

Született idéetlen rövidültü béke...

Elszabadult a harcz vad démona újra:

Európa ismét készül háborúra.

Waterló mezején vadul tör egymásra

S birkózik a világ négy nagy óriása:

Az egyik oldalon három erős társ áll,

Velők szemben csak egy: Napóleon császár...

Láttad-e, ha szilaj bikák összemennek

S dühösen rontanak hol annak, hol ennek,

Mindegyiknek szügye csupa vér, merő seb,

Kit kivernek, mindig az a legerősebb.

Itt is a legnagyobb veszté el a csatát,

S véle azt, a miért kárpótlást mi sem ad:

Szép Franciaország e gazdag, büszke hon

Császára hontalan, - a nagy Napóleon:

Nagy tenger közepén egy szigetre zárva,

Mint a bucsuzó nap visszanéz a tájra,

Melynek ligeteit napközben ölelte:

Ugy mereng a multon Napóleon lelke.

A nap leszállt, csendes éj borul a tájra:
A nagy hősré száll az örök álom szárnya...
Hüvelybe tér a kard, a mező kizöldül,
Uj virág nő most a véráztatta földbül,

A béke virágja, de Franciaország
Népét most idegen urak kormányozzák;
Simonyi is most a béke tisztét rójja:
Marcigni-városnak lett a kormányzója.

Lám a nagy-kállói köznemesnek fia
Nagy ur: három megyét kell kormányoznia,
Melyet ezredével megszállva ő tartott,
Hordva a kezében olajágot s kardot...

Hozván a városba csekély helyőrséget,
A többi meg könnyebb élelmezés végett
A falvakra osztá, szigorún meghagyva:
Szégyent ne hozzanak ottan a magyarra!

Ámde mindjárt első éjjel hirül hozzák:
Itt benn a városban zendül a lakosság,
Simonyi tudatja azonnal a maire-rel,
Ezzel a lakosság épp' semmit sem ér el!

Ő ugymond, jött békét csinálni hozzájuk,
De ha azt kívánja szemök, szívök, szájuk:
Háborúhoz is ért, ő ugyan nem bánja,
Ők lássák, fejük ha megfájdul utána.

S rögtön berendelé az egész ezredét,
Mely a falvakon volt elosztva szerteszét
S várta, a harangot félre mikor verik,
És a bátorságból, hogy hány zsákkal telik?

Egynehány nap múlva tizenkét szép delnő,
Szép, mint a liliom, ha magasra felnő,
A város tizenkét legszebb virágszála
Jön el Simonyihoz, könyörögni nála.

Mint rózsák közt is egy ha kiválik, kinő,
Köztük a legszebbik egy bájos márkinő,
Szelid mint a galamb, szép, jó mint az angyal,
Szemén az ég kékje, arczán meg a hajnal;

S ha meg bíbor ajka megszólal esengve,
Mintha a gyöngyvirág kis harangja csengne;
S mi az észt a téboly örvényébe rántja,
Az két szép szemének ragyogó gyémántja.

Mily varázs a hangja, meghatóan festvén
Azt a gyászt, a melyet nemzete elestén
Minden honleánynak fájó szive érez,
S mely árnyként tapad most nemzete nevéhez.

És e bájos tündér emígyen folytatja:
„Kinek a testvére, férje, édes atya,
Kinek a jegyese halt el a harctéren;
Mindnyájan osztozunk - árvaságkenyéren.”

„Halottja van nálunk mostan minden háznak,
Mindenütt a bánat hollói tanyáznak”...

S itt eme szép delnő más hangnembe vág át:

„A megalázottak mély szomorúságát

Uj szégyennel, búval, hiszem, nem tetézi,

A hős magyar bajnok nagy, nemes, vitézi

Szíve, de örömet, üdvöt talál benne:

Ha a lesujtottak pártfogója lenne!”

„És a kit elejtett az ő vitéz kardja,

Árváit a sírtól ha most visszatartja!”

És ezzel a szép nő leroskad zokogva

S könnyes szemmel néz fel a vitéz bajnokra...

Simonyi ezredes, eme kemény szittya,

Síráshoz nem szokott szemét könny borítja,

S a mely mást nem ismert csak a harczot vágyul,

Szíve, mint a nyers vas a tűzben, ellágyul.

Mit eddig soh’ sem tett, ez a büszke vitéz

Meghajol és hangja édes, mint nádi méz:

Kik kegyelmet kérnek, megnyerik azt nála...

A szép nő szemében mily magasztos hála!

S e varázs tekintet, a legszebb dicsének,

Állandó vendége az ifjú szívének,

Ki gyermekkorától a harczban szüntelen, -

Mit tudhatta ő azt, mi az a szerelem?

Simonyi még aznap az egész ezredét

Ujra a falvakra osztotta, küldte szét,

S a mint az éj leszállt, tábori zenével

A tizenkét delnő házát keresé fel,

Ablakaik alatt három dalt fuvatott

De a szép márkinő ablakánál - hatot,

Ki hálás is érte és e forró hála

Egyre nő szívében - szerelemmé válva.

Más módja is lett a tiszteletadásnak:

Nálok látogatást tett Simonyi másnap;

Lett is erre azok öröme végtelen,

Majdnem rabbá tette őket a - szerelem.

Pedig nem időzött nálok csak egy perczet,

S mégis nekik csaknem örök üdvöt szerzett;

De a márkinőnél magát ott feledte...

S a szép nő boldogan mosolygott felette.

A francia nép is csakhamar megbékül:

Simonyit s ezredét megszereti végül,

Kedvükért hangversenyt, mulatságot rendez

S más egyéb dáridót, - naponta így ment ez.

A hős vezért ide, oda invitálják,

S ő naponként látja szíve ideálját;

Mentől többet nézi, annál több a vágya,

Annál ragyogóbbnak, annál szebbnek látja.

Rá nem ismerni a régi Simonyira, -
 Hogy lehet embernek így megváltoznia?
 Kint a csatatéren vad, pusztító orkán,
 Itt, hol enyelg véle ez a kis boszorkány,
 Csak suttogó szellő, a mely lopva, félve
 Száll a kis rózsához, ha az int feléje;
 Ott rohammal várat vesz be egy nap alatt,
 Itt kerülő uton, szinte lopva halad.

A szép márkinőnek özvegy édes atyja
 Napjait falusi jószágán folytatja,
 Azok pedig szörnyű unalomban telnek:
 Ha a legfőbb vágya tiltva az embernek;
 Az öreg csak nézi, ha száll fogoly csapat,
 A szíve utána szinte majd meghasad;
 Ha meg épp' szalonka húz a cserjésen át,
 Lelkében érezi az egész gyehennát.

De mond is naponta elég szedte-vettét:
 A vadászfegyvert is mind elszedték, vették,
 Pedig ha vadászat, azzal kinek sem vét...
 Simonyi megtudva az öreg gyötrelmét,
 Rögtön egyik tisztét hozzája küldé el
 Az öregnek szóló vadász-engedélylyel,
 Megizente néki: lőhet egyaránt ott
 Akár kicsi ürgét, akár elefántot.

Még elképzelni sem tudta a vén márki,
 Simonyitól ily kegy neki hogyan jár ki?
 Ki néki még talán hírért sem hallotta
 S oly idegen akár csak egy - hottentotta?
 Azonban egy napon a bájos márkinő
 Szeretett jó atyját meglátogatni jó;
 Ez Simonyit mint jó, hű honleány hévvel, -
 Mint nő magasztalta - rajongó szívével.

A vén márki előtt, mint a hol hodáj ég,
 Most lett világossá egyszerre a tájék, -
 Azt a magasztalást teljesen most érti:
 Simonyi a legjobb és a - legszebb férfi.

Ez pedig az alatt, míg szíve bálványa
 Apjánál mulatott, szerelme szárnyán a
 Szép tavaszi tájon járt-kelt, maga lássa,
 Mily ragyogó itt most a rózsá nyílása.

Megtudva, mely napon tér vissza a delnő,
 Valamennyi rózsát, mely a környéken nő,
 Összevásárolva, behinteti véle
 Azt az utat, melyen visszatér gerléje...

A ki eddig ottan, a hol karddal jára,
 Csak véres fejeket hintett az útjára,
 Illatos rózsát hint az utra szüntelen...
 Hej csak nagy kuruzsló tündér a - szerelem!

Tündér a szerelem, szörnyű nagy hatalom,
Nem csekélyebb ennél a másik oldalon
A katona-ordré, katona régula,
Kivált ha a győztes a legyőzött ura!

Hagyján, hogyha társul egymáshoz szegődik,
De a hol e kettő egymásba ütődik,
Támad ott rémséges pokoli küzdelem,
Ott a pusztulás is borzasztó, végtelen.

Ily petekben is volt Simonyinak része,
Méltó hogy a lantom ezt is fölidézzé...
Történt az, hogy mindjárt a dologra térjek,
Bár jól bánnak vélők a magyar vezérek,

A szegény francziák szive folyton vérzik:
Az idegen jármot ők nehéznek érzik, -
A megszálló hadból egy-két hónapon át
Eltesznek láb alól egy vagy két katonát.

A huszárezredből egy-két ember szinte
Ilyen titkos uton tűnt el eleinte,
És ezek eltűntét akkép vették észre:
Menagé-osztásnál egyikét legény része

Visszamaradt, így hát nyilvános a hiány...
E gáztett szigorú megtorolást kíván;
Mérgeződött szörnyen Simonyi miatta
És e vas parancsot azonnal kiadta:

„A hol ilyen gáztett megesnék jövőre,
A tettes azonnal lészen főbe löve,
Szülötte faluja hamuvá teendő!
Gyászemlékü lesz majd nekik ily esztendő!”

Ily kiáltványt minden utcára akasztott...
S im hoznak két legényt s egy öreg parasztot
Simonyi elébe, tetten érve lőnek,
A mint javában a katonákra lőnek.

Halálra ítélték rögtön mind a hármat:
A városban szörnyű riadalom támadt;
Az öreg franczia csak azt hajtogatta:
Szülötte faluját ne sujtsák miatta!

Mikor már kint voltak a siralom-házban,
Jön a tizenkét nő feketében, gyászban:
Haláltól a három férfit hogy megóvjá,
Itt is a márkinő a nők szószólója.

És az ezredesnek lábához borulva,
Ugy néz rá, hogy még a kő is megmozdulna,
De keményebb annak ajkán a felelet:
„Sajnálom hölgyeim! Hiába, nem lehet!”

Simonyinak kezét a jóság tündére
Hiába szorítja dobogó keblére,
A törvény szigorú, - ime a szerelmet
Legyőzte, hiába, nem adhat kegyelmet!

Erre a szép hölgyek búsan hazatértek,
Simonyi meg ama három elítéltet,
Lánczra verve rögtön magához hozatja,
Szigoru az arcza, rövid a szózatja:
„Elkészültetek-e a halálra?” - kérdi,
Igennel válaszol rá a három férfi,
„S tudva, hogy milyen sors várakozik rátok,
Angyalokat látni, nem óhajtanátok?”

A midőn erre is igennel felelnek,
Simonyi azt mondja a három embernek:
„Menjetek hát rögtön, emberem elvezet,
És a márkinőnek csókoljatok kezet!

Mert ő az az angyal, élteteket neki
Köszönhetitek, a sírből ő vette ki;
Itt marad azonban nálam bilincsetek!
Azt nem adom oda; egy-kettő! menjetek!”

Mint a beteg gerle, a márkinő, az a
Bájos életmentő, busul odahaza...
S im egyszerre nyilik ajtaja és azon
A három elítélt, láncz nélkül, szabadon,

A szobába lépve, lábaihoz borul,
Szemükbe a hála s öröm könnye tolul;
Az öreg elmondja: hét anyátlan árva,
Sír, kesereg otthon édes atyját várva.

Ha e nő szerette eddig is, e tette
Előtte Simonyit még dicsőbbé tette;
Más egyszerü ember, közönséges lélek,
Gyémántot vagy gyöngysort küld a kedvesének,
Minden gyöngynél drágább, a mit ez neki hoz:
A hála könnyeit szórja lábaihoz...
S véget ért a törvény - s szívközti küzdelem:
Törvénynél erősebb, nagyobb a - szerelem!

TIZEDIK ÉNEK

Azt az igazságot áperthe kivágom:
Nincsen az az erdő az egész világon,
Melynek ilyen-olyan dalnoka ne lenne
S madárdal, rigófütty ne szólana benne;

Az az igazság is ismert, általános:
Nincsen olyan ország, nincsen olyan város, -
S ha van, úgy a „boldog” szó illik reája, -
A melynek ne volna egy-egy poétája.

Franciaország is, hogy legyenek őszinte,
Gazdag volt poéták fajtájában szinte:
jut ott hétköznapra, jut ott ünneplőre,
Marcigni város is kap egyet belőle;

Bár nem a javából volt ez a poéta:
Egy verse sem az a tündöklő rakéta,
Mely magasra szállva, ottan utoljára
Nagyot szól s szétröppen, mint ragyogó pára.

Szárnyas lova szinte csak aféle vak ló,
Tüze is csak úgy ég, mint a nedves tapló,
De mert lelkét dicsvágy ösztökélte, vontá,
Vajudása egy-egy verset szül naponta;

Miként a jó jércze, a gazdasszony kincse,
Melynek nem találni párját bent se, kint se,
Egyre kotkodácsol az elrekedésig
S naponta egy tojást letenni nem késik.

Igy e poéta is neki tülekedve,
Sort a sorhoz róva, naponta költ egyre;
De van is látszatja: van tulajdon háza,
Mely csinos múzsákkal vagyon kiczifrázva,

Bent pedig képekkel megrakva a falak:
Csupa komoly tudós, költő, - művészalak;
Van saját fogatja, csinos uri fajta,
Szép két szürke lova, cifra szerszám rajta.

Hát a te költőid, azok a lángelmék,
Kik dallal táplálják szived honszerelmét,
Kik ha felhők gyűlnek fölötted itt-amott,
Biztató énekben nyujtanak balzsamot?

Édes magyar népem! Te költőid, kérdem?
Vagy ezek számára nincs jutalom, érdem?
Kik lelkök kincseit ontják bőven, végül
Azoknak földi kincs nem kell örökségül?

Nekik, nyomorogván éhezve és fázva,
Kunyhóra sem telik, nem hogy telnék házra,
Kik ragyogó napként fényt szórnak nevedre,
Titkon keseregnek, tőled elfeledve;

S ha a láng kialudt elhagyottan, árván,
Sírjokat nem jelzi aranybetűs márvány,
A mi feledéstől poraikát óvja,
Nyomorult fakereszt így úgy összeróva...

De ne róluk zengjen ma a dal, az ének!...
Marcigni városa híres költőjének
Furcsa esetéről szólni fog a lantom,
Mint írva találtam, elő úgy adandom.

Simonyi ezredes törzstisztjei között
Egyik a többitől abban különbözött,
Hogy gyerekkorában Istenképét rajta
A himlő ugyancsak rutul összemarta.

E kiváló tisztnek, - igaz, legyen bármi! -
Hepehupás arczát lefotografálni
Híven nem lehetne csak a malomköre,
Igy sem igen lenne „istenkép” belőle;

Hozzá kondorhaja és kiduzzadt ajka,
Vastag szemöldöke, mind olyan rut rajta,
Azt hinné az ember: zuluk ivadéka,
S emberhus a rendes napi tápláléka.

De hogy végre én is térjek a dologra,
Sors uram, a költők kétfenekü dobja,
Mert Bressau poétánk szüntelen üldözte:
„No megállj!” - gondolta „körmöm közé jössz te!”

S midőn a sereget el- s beszállásolják,
Az a sors úgy hozta ott a dolog sorját:
Simonyinak azt az ugar-arczú tisztjét
Épp’ Bressau poéta szállására vitték.

Ez a mint meglátja, csaknem holtra szédül,
Annyira megrettent szörnyü vendégétül;
Belevágta körmét a félsz fenevadja
S házát és mindenét menten odahagyja;

Mint kit tatár kerget, rohan meg sem állva,
Mig nem ért egy özvegy grófné birtokára;
Itt, midőn az urnő kérdi, hogy mi lelte?
Nyárfalevélmódra reszketett a lelke.

Innen írt verseket a divatlapoknak,
Hogy a kik olvassák, ájuldozni fognak,
Mert hisz emberevő pogánycsorda lépe,
A dicső francziák ősi örökébe,

S ott a leghíresebb tudósok és költők
Arczára bajuszt fest, nagy méretet öltöt,
Igy e vad nép, ugymond, de megérdemelé:
Isten nyila üssön minden reggel belé.

Igy kínálja Bressau az Isten haragját,
Azt hiszi, a menykút most is ingyen adják,
Miként hajdanában, valamikor régen,
Menyköveket szóró Zeüsz idejében.

Midőn e jajjokból összegyűlt már jó sok,
A magyar tiszték sem maradtak adósok:
Hintájába fogva, azt pingálták rája,
Bressau szekere a - „Múzsák taligája.”

Simonyi hallván a lapok támadását,
Serege hírnevét alá hogyan ássák;
Tudva azt is, hol van az az undok fészek,
Hol kelnek ki ama felfujt buta vészek,

Mik úgy rémítgetik az egész világot:
Hatalmas szavával ő is közbevágott,
S hol a hizlalt rémek partot bontva járnak,
Oda áll s gátat vet a romboló árnak.

Még aznap megjelent a napi parancsa,
Szigorún meghagyva, mindenki megtartsa:
,Rühes betegségben sok lovak volnának’,
Bajt okozók tán a városnak magának,

S mivel Marcigniban csak is egy ház vagyon,
A mely lókérdőháznak alkalmas nagyon, -
A nélkül, hogy dolgát sokat magyarázná, -
Bressau költő házáat teszi lókérdőházzá.

Bajnak baj biz ez is, de nagyobb az ennél,
Hogy a ragyás tisztól nő, ember, minden fél;
Pedig lám a parancs világosan mondja:
Kvártélyt adni néki, az a város gondja...

A tiszt sok kérések, próbák után végül
Egy szatócsához kerül állandó vendégül;
Nem vendég, házi ur! - s itt a magyarázat:
Ő lakja egyedül a rengeteg házat.

Két emeletes ház, száz szoba van benne,
Tán a pápának is elég tágas lenne,
Kivált olyan furcsa állapotok között:
A mint a szegény tiszt oda beköltözött,

Mint ha héja csap le a csirkecsapatra,
Kinek lába sincsen, még az is szaladna, -
Szétrebbsennek rögtön gazdástul a lakók
S nem maradt élő lény e házban, csak - a pók.

Ez is behúzódik a sötét sarokba,
Hogyha volna szíve, tán az is dobogna.
Pedig eme tisztól nem kell félni éppen:
Szemernyi gonoszság sincsen a szívében;

Ha rút is az arcza, annál szebb a lelke,
Simonyi is azért felette kedvelte,
Utczán véle menni nemcsak hogy nem áttal,
Sőt viszi legfényesb körökbe magával.

Igy Arci-városba, hol szintén valának
Vitéz katonái Simonyi hadának,
Ama szép grófnéhoz, ki szép erdők között
,Roppantot szép Kastély’ fényébe költözött,

S ki régen óhajtá, - várva és remélve, -
Simonyit s tisztjeit magához ebédre,
S boldog volt, reménye valósággá válván
Szeptember hónapnak ugy közepe táján.

A vezér s tisztszei öltözködven diszbe,
Nehányat a „Múzsák talyigája” visz be,
Nem tudván, hogy ura ide vonult szinte; -
Csodálkozást szül a kocsi eleinte,

Majd meg látva rajta a kipingált nevet,
Mindenki, még maga a grófné is nevet;
Hát Bressau poétát, lantom, hova hagytad?
Tollat rágva most is Heliconra baktat.

És a mint izzadva ér a Heliconra,
Gyűjt ottan virágot, koszorúba fonva,
Melyet szallagokkal czifrán körülvéve,
Simonyinak nyujt a grófné intésére;

S hozzá nemes tűzzel szavallja a verset,
Mit megrendelésre hevenyében szerzett,
S mely, szallagra vágva, száz rőfnyi is lenne
Simonyit az égig magasztalja benne.

Ez pedig magáról tudja, hogy vitéz ő,
De gyengékkal szemben irgalmas, elnéző,
Azért keresztényi megadással hordja,
Mit reá mért mostan e költő hóbortja;

S midőn véget ért a végtelen dicsének,
Hogy kedvét fokozza a ház urnőjének,
Asztalnál a költőt magához ültette:
A grófnénál hálát aratott e tette.

És a francziák is, kik valának jelen,
Vivátokat zengtek a hősnek szüntelen; -
Fényes ebéd után ismét hazatére
Simonyi, felülvén Bressau szekerére,

S úgy vitte magával nagy tisztesség végett,
Szerezve ez által nagy gyönyörűséget
A lakosságnak is, mely Simonyit érte,
A merre csak haladt, lelkesen dicsérte.

A „túrós lovaknak” jobb kórházat lelt-e?...
De Simonyi menten másfelé rendelte,
Hogy a kiengesztelt poéta házára
Mosolyogjon újra a dicsfény sugára...

Igy a hős ezredes harczban csodálatot,
Békében szerető szíveket aratott,
De e mellett is van seregére gondja,
Miként következő történet is mondja:

Hephaisztos és Neptun, e két görög isten,
Összekülönböztek valami nagy kincsen,
Szörnyen megorrolván egymásra, e harag
Most is tart s a világ végéig megmarad;

Innen a tűz, a víz két haragos elem,
Közöttük egyre dúl az örök küzdelem,
A hol összejönnek, jaj annak a körnek,
Hogyha ezek egymás romlására törnek.

Igy van ez másban is - és elég bolondul! -
Igy a czivil-ruha s katonai mondúr.
Nem oly haragosa paprika a méznek,
Mint czivil s katona ha egy lányra néznek...

S ha ezek egymással egyszer hajba kapnak,
Van ott a bírónak dolga, meg a papnak...
S így van ez, mióta van czivil s katona:
Örökös közöttük a baj, zenebona.

Igy volt az Simonyi korában is szinte:
Egy franczia paraszt úgy fejen legyinte
Egy huszárt, hogy menten leesett lábárul
És csak kevésbe mult, hogy deszkát nem árul...

A ki azt a huszárt oly jól fejen vágá,
Érezve illatát, elszaladt világgá,
Helyette azután elfogják az atyját,
S a szegény öreget börtönbe csukatják.

A börtön küszöbét, mondják, nem lépi át,
A míg nem teremti elő gonosz fiát,
Ha váltságul bármely nagy összeget kínál...
Ugy egy vagy két óra múlva Simonyinál

Jelentkezik egy szép szálas parasztlegény:
„Bevallom a vétkes én vagyok, tényleg én,
Elszenvedem, ugymond, a mit reám vetnek,
S vége legyen aztán minden keresetnek!”

Simonyi azonnal, felkötve a kardot,
Hadbíróságával ítélkezést tartott,
Az ítélet így szólt: „a deresre kötve,
Itéltetik amaz *ismert huszonötre!*”

De Simonyi élve most a gyanuperrel,
Titokban végezni akar ez emberrel,
Mert megtudva, pártját fogják a vétkesnek
A könyörgő hölgyek s a bírónak esnek.

És ha e hölgycsoport egyszer beléköttött,
Még majd lekönyörgik azt a huszonötöt,
Mielőtt őmaga juthatna csak szóhoz,
S ily gyöngeség aztán bizony nem sok jót hoz!

Hogy tehát ne legyen több gondja miatta,
Huszárjainak ím e parancsot adta:
„Ne legyen semmi baj, mulasztás e tájon,
Mindenik ajtóhoz most kettős őr álljon!”

„Semmiféle rendü, nemzetségü, nemü,
Piros arczu, kék vagy feketeéj szemü
Teremtett lélek itt ma be ne tekintsen,
A míg az ítélet végrehajtva nincsen!”

És lám jól számított most is az ezredes:
Mert még ki sincs húzva az a kemény deres,
A tizenkét delnő már megjelent újra,
A bűnös számára kegyelmet koldúlva.

Tudják már az örök, hogy ezek mi végett
 Rukkoltak most ide, így hát szegénykéket
 Elutasítani mindenhol kellett,
 Bízgatgatva őket szép szóval a mellett:
 „Később tessék jönni! Nincs ideje annak!
 Az urnak most fontos, nagy dolgai vannak!”
 Ezek sírnak, rínak, mint anyátlan árva:
 Mind nem használ semmit, - az ajtók mind zárva.
 Rimánkodás, harag, nagy mise, kis mise,
 Epedő tekintet - nem használ semmi se!
 A sok szép szem könnyel hiába van tele;
 Ekkor egy francia tábornok szép neje,
 Demeran asszonyság, ügyes, mint az evet,
 Egyet gondol s hozzá úgy egykicsit nevet:
 Ha zárva az ajtó, de nyitva az ablak,
 Ha itt nem bocsátják, majd ott kopogtatnak.
 Az öröknek már az nincs parancsul adva,
 Vigyázni egyuttal kint is az ablakra,
 Így hát társaival a bátor amazon
 A kertben egy létrát kerít elő s azon
 Kis mokus módjára felszökve hirtelen,
 Simonyinak nyitott ablakában terem;
 Másik perczben vágva szinte merész frontot,
 Szép kipirult arczczal Simonyinak rontott.
 Megragadva kezét, nem kér ő szerelmet,
 De az elítéltnek számára kegyelmet;
 „De madame, nem lehet! különben maholnap
 Az ily merész ficzkók, ha meg nem lakolnak,
 Fényes nappal ütik seregemet agyon!
 Ez egyszer nem lehet, sajnálom bár nagyon;
 Ugy sem lesz nagy baja, kap néhány ütleget,
 Aztán mint ki dolgát jól végezte, mehet!”
 „Mennyi az a néhány?” - kérdi a nő erre,
 Simonyi, mielőtt e szóra felelne,
 Sejtve, itt alkura vág a dolog sorja,
 Minden szavát, tettét szörnyen megfontolja,
 S mint falusi szatócs, a ki tartja százra,
 A mit, - csekély becsét bő szóval cifrázva, -
 Húszért akar adni, úgy tesz az ezredes:
 „Csak száz bot az egész! szóra sem érdemes!”
 „Száz bot, az Istenért!” - kiált fel a madame,
 „No igen, kerek szám... többet is kaphat ám!”
 „Ez embergylkolás!” - a nő ujra lázad,
 „Dehogy! a muszkánál osztanak ötszázat!”
 „Nem lehet! Nem szabad! Tíz is nagyon elég!”
 „No jól van, asszonyom, engedem a felét,
 Hogy lássa, nem vagyok oly barbár kegyötlen,
 Madame szép szemeért legyen tehát ötven!”

„Az is sok, de alkunk hogy ne legyen meddő,” -
 Mondja a szép asszony, „lesz hát tizenkettő!
 Mit is fukarkodik ön oly vitéz, nemes,
 Azzal, miről önnek szólni sem érdemes!”
 „Legyen hát! álljunk meg egynegyed századon,
 Ámde ezen alul biz isten, nem adom!”
 Míg bent ezt az alkut húzták ide-oda,
 Ott lenn az udvaron recscsen a kaloda.
 Az első ütésre, az első jajszóra
 Oda fent elájul a vitéz matróna;
 Simonyi illatos üvegecskéért siet,
 Az elájult nőnek hoz egyuttal vizet;
 Kemény szigor ott lenn, gyöngédség ide fenn,
 Ájultából a nő felugrik hirtelen,
 S tiz körmével neki Simonyi hajának,
 Szép szemei szinte vérbe borulának.
 Ekkép köszöni meg azt a gyöngédséget:
 „Vagy magam halok meg, vagy megöllek téged!
 De azt megmutatom, franczia nő vagyok!”
 Szemében nemzete büszkesége ragyog.
 Simonyi régen volt ilyen kelepceében,
 Mást mit is tehetett, hát megfogta szépen
 És ölébe vonta a szép ellenséget
 S csókolgatta kezét engesztelés végett.
 A hős kapitulált e kezecskék alatt...
 Lent a szám tízen tul csak kettőig haladt...
 A franczia legényt bocsátják szabadon
 S kiengesztelődik erre az amazon.
 A megkent deliquens csupán csak a végett:
 Megköszönje most már ezt a szivességet,
 Simonyihoz jó fel s tőle még kérdezé:
 Tettéért másnak is bántódása lesz-é?
 Simonyi igéri, több szó nem lesz róla,
 Rá a szegény fiu egy pár szót még szóla:
 Megvallva, a miért ő mind ezt szenvedte,
 Nem volt az ő bűne, nem volt az ő tette,
 De a ki jót ütött a huszár fejére,
 Az az ő bátyja volt, édes jó testvére,
 Csodálkozván, kérdi Simonyi a felet,
 Mért jelenté ő fel magát bátyja helyett?
 „A bátyám családós, az apám meg öreg,
 Nem akartam tehát, hogy ők szenvedjenek!”
 „S nem gondoltál arra, halálra ha dülne
 Végzeted?” „Erre is el voltam készülve!”
 Így felelt az ifju bátran, de szerényen, -
 S erre mily tűz lobban a szép nő szemében!
 Büszkén mondja, büszkén nézve Simonyira:
 „Látja ön ezredes, ilyen a franczia!”

Simonyi a nőnek megköszönte szépen
A maga s e derék, jó fiu nevében,
Hogy lekönyörögte büntetését annak,
A kihez hasonlók nem nagy számmal vannak;

Megajándékozta ezt az ifjut végül,
Arany órát adva nekie emlékül,
S be kellett magában azt is vallania:
Ki őt legyőzte, ez az első franczia.

De Simonyi azt is belátni kénytelen,
Harczban a nő szörnyü veszedelmes elem:
Könnyű fegyverzete: síma éles nyelve,
Itt édes nektárral, ott méreggel telve;

Majd jön a duzzogás, a néma fegyverzet,
Mely már nem egy nőnek nagy diadalt szerzett,
S mely az ellen várát sánczczal körülzárva,
Kiéheztetését türelemmel várja.

Aztán mi leginkább a szem veszedelme,
Azok a körmöcskék élesre nevelve,
Hozzá a mi eltölt félelemmel minket,
Az az éles, metsző, majd bűvös tekintet;

S mintha a rombolás műhelyéből jönne,
Végül jön az ágyú: a szép szemek könnye;
Ez aztán ront, pusztít s kegyelmet nem árul:
Még egy Simonyit is levesz a lábáról!

TIZENEGYEDIK ÉNEK

Jer csak elő ismét öreg lantom, szolgám!
Szerelmes kis Múzsám újra mosolyog rám,
Csábítón hívogat, szállanánk le véle
Egy végtelen csodás tengernek mélyére,
Hová az Alkotó össze-vissza hintett
Pusztító rémeket s drága gyöngyöt, kincset...
Múzsám eme csodás tengerfenékre hív:
E titkos rejtelmes tenger a - női szív.

Titkait e tenger soha ki nem tárja,
Szálljon bár le hozzá legbátrabb bűvárja
Vagy legnagyobb bölcse az egész világnak;
Itt ezek is csak úgy tapogatva járnak...

Itt vészt hozó sziklák, ott nagy becsü érczek:
Pusztító szenvedély, üdvöt hozó érzet,
Össze-vissza nőve, össze-vissza szöve...
Ezt kifürkészni, oly bölcs valaha jó-e?

Simonyi is e mély tenger előtt áll,
Midőn két huszárját ítélte halálra,
Nagy bünt követett el e két vitéz legény:
Az ellenség földjén, békesség idején
Loptak és raboltak, mintha lettek volna
Pusztító hyénák s észben megbomolva,
Majd ennek, majd annak a házára törvén,
Ezért mondott halált rájuk a hadtörvény.

És ez nem ijesztés, csupán üres, meddő:
A siralomházba került mind a kettő;
Pedig deli legény volt ám az is, ez is,
De hát utólérte őket a Nemezis...

A jó franczia nép seregestül jára
A két elítéltet látni utoljára,
Az utat odáig lány, férfi, nő mérte,
S látva a két legényt, felsóhajt: kár érte!

Mind biztatta őket, hogy kegyelmet kapnak:
Szólnak majd érettük a bírónak, papnak;
Legkivált a szép nők s fiatal leányok
Mély szív fájdalommal tekintnek reájok;

Mind sírt, mint a zápor, ha arra gondolt rá:
Ezt a két szép legényt mért teszik halottá?
Pedig ellenségek s ki tudja, nem ők-é
Tették bús árvákká s gyászos özvegy nőkké?

Csodás alkotás a női szív valóban:
Benne a mennyi rosz, ugyanannyi jó van;
Ki nem fürkészhető kincses arany bánya:
Ellenségben is a szerencsétlent szánja.

Lám előjött újra a tizenkét asszony,
A bírák szívében irgalmat fakasszon,
És kegyelmet kérjen a két szép legénynek,
Mintha csak vérbéli honfiak lennének.

Itt a márkinő is s a nőcsoport hőse:
Demeran asszonyság, nem nyughatván ő se;
Az első Simonyi kedvelé felette,
Emettől a haját tréfásan féltette:

Azért kérte őket, menjenek békében,
Ő majd elrendezi az egészet szépen,
S becses bizalmukat tartva igen sokra,
Elhatározását majd tudatni fogja.

Másnap Simonyihoz két szép leány fordul,
Ártatlan hajadon a paraszti sorbul,
Annak erányában mert hogy hát aszondja,
A két legény miatt nagy a bújja, gondja,

Ők készek hozzájuk menni feleségül,
Ha az ezredes ur haragja megbékül,
A szegény bűnösök ha kegyelmet nyernek,
Nejeikké lesznek ama két embernek.

Simonyi hiába mondja a két lánynak,
Kiért könyörögnek és a kit úgy szánnak,
Nem érdemli a két gonosz, hogy valaki
A haláltól őket ily áron váltsa ki!

Ilyen két szép leány ártatlan szívével,
Ki őket kiváltja, csak gonoszat mível!
De az ártatlanok csak rínak, csak kérnek:
Kegyelmet! kegyelmet! a két szép legénynek!

Végre az ezredes nekik is azt mondja,
Menjenek csak haza, lesz neki rá gondja,
Várva türelemmel a határozatját
A végrehajtásnál ők is megtudhatják...

„Eljött a harmadnap, megvirradt a reggel,”
Mind várja, mi lesz a két magyar gyerekkel?
Vajjon a kegyelem napja süti-e rájuk?
Vagy e nappal jött el örök éjszakájok?

Szép fehér gyolcsingbe fekete fátyollal
Öltöztetik őket e gyászalkalommal,
Karjukra sok szép hölgy sírva köt szallagot,
És a vesztő-helyre zokogva ballagott;

A két bűnöst pedig ültetik szekérre,
Megásott sírjához hogy ne gyalog érne;
Szól a lélekharang szomorúan nékik
S gyászinduló hangzik egész utcán végig.

A merre elhalad eme gyászkiséret,
Utczáról utczára nagyobb tömeggé lett;
Ablakát, ajtaját minden lány kitárja,
S hull a két legényre virágeső árja;

Bucsuzóra kendőt lobogtatnak nékik
S könnyező szemekkel úgy siratják végig
A két magyart a szép franczia menyecskék,
Mint a hulló lombok a bucsuzó fecskét.

Loire partja mellett szép virágos réten
Csunyán megásott sír ásítóz sötéten,
Mint éhes orosz lány ha a konczot várja,
Két hullára les most a sír éhes szája,
Kiket belétesznek, már mellette állnak:
A törvénnyel előszólított halálnak
Két jelöltje áll ott, szemök bé van kötve,
Nem soká a halál köti bé örökre.

És a mint ott állnak a csúnya sír előtt,
A kísérő lelkész imádkozik velök,
A hadbíró pedig néma csend közepett
Felolvassa most a halálítéletet...

Lőn erre a bánat, sírás általános...
Megtöltött fegyverrel tizenkét gránátos
Várja a dobpergést és „egy, kettő, három!”
A két szerencsétlen hogy halottá váljon.

Pördül a dob s hat cső egymástól nem messze
Az egyik elítélt szívének szegezve...
A két szép hajadon néz a két legényre,
Hol rettegve félve, hol újra remélve, -

Im a tiszt vezényel: „egy, kettő, három!” - és
Csak egynek tetszik a hatszoros dördülés,
Másik perczen a rét bársonyos fűvére
Hull az egyik huszár szíve piros vére.

Szól a dob s hívja a másik hat gránátost,
Kik haláltól terhes fegyverüket már most
Szegezik a másik elítélt szívének...
Egyszerre azonban mielőtt lőnének,

Mint orkán, felsikolt a tömeg hirtelen:
„Fehér kendő lobog! Ott jön a kegyelem!”
S valóban egy lovas vágatva közeleg,
Hozva fehér kendőt s kegyelem-levelet.

Mily egetvívó zaj! vajjon menydörgés-e?
Földrengés, vagy tán a Vulkán kitörése?
A mik most egymással dalversenyre kelnek?...
Örömrádása ez a néptengernek,

Mely a megmenekült huszárt zúgja körül:
Mind lelkesül, tombol, mind ujjongva örül,
S viszik a városba víg harsonaszóval,
Előtte utána vidám zeneszó, dal.

Pedig a kiért ők szinte föl az égig
Lelkesednek mostan, hát mi volt az nekik?
Nem rokon, nem barát s honfitárs, sőt éppen
Üldöző ellenség, kit a harcz hevében

Lelőni, levágni nagy dicsőség lenne
S most mintha csak látnák királyukat benne,
Diadalt zengnek, hogy nem lőn halálfia...
Lám ilyen csodanép a lelkes franczia!

A két szép lány újra Simonyihoz jött el,
Ostromolják szörnyen buzgó kérelmekkel;
Kezeit csókolják könyörögve, kérve,
Hogyha már nem maradt csak az egyik élve,
Engedje meg ennek, közölök válasszon,
Ki marad majd árva, ki legyen menyasszony?
És a kit majd választ, vonakodás nélkül
Férjhez megy ő hozzá hites feleségül.

Simonyi úgy nézi a két polgári lányt,
Szép volt mind a kettő és gazdag egyiránt,
Tiszta és ártatlan szívü mind a kettő,
Kérelmökre tehát gáncsot nem vetett ő;

Irgalmas jó szíve nem maradván süket,
Tehát - megtagadta az ő kérésüket:
„Hagyjatok nekie békét, a szép, deli
Ifjunak a szíve rút bűnökkel teli.”

„Bizony nem érdemli meg az ebugatta,
Hogy a ti lelketek szenvedjen miatta!”
jól is volt ez mondva: ki kegyelmet kapott,
Százszor megbánatta véle azt a napot, -

Hogy akkor nem emezt küldötte előre:
Hirhedett zshivány lett későbbben belőle...
Igy esvén a dolog, a két szép leányka
Magát még azonnapi nagy dologra szánta.

Ha övék nem lehet az az élő legény,
Övék lesz a másik, ki a sír fenekén
Már csendesen pihen; - az éj leszállását
Bevárva, az új sírt ők magok felásák,
És a megölt legényt kivevék belőle,
S hová rejtették el, ki sem tud felőle...
Igy lesznek lám a nők vakmerő vitézek,
Szemökbe ha egyszer magyar huszár nézett!

TIZENKETTEDIK ÉNEK

A leáldozó nap bucsuzó sugára
Visszanéz a hegység legszebbik ormára,
Hogy annak fenséges és a tájon messze
Ragyogó homlokát dicsfénnyel övezze,
Lelkem is akképen tekintget még vissza
És a lelkesedés tűzitalát issza,
Hogyha Simonyira még egyszer rátére:
Uj babérkoszorut tűzzön a fejére.

A világhódító, ragyogó lángelme,
Évekig a világ réme, veszedelme:
Napóleon a nagy birodalom helyett
Helena szigetén lelt kicsi sírhelyet;
S ha már az oroszlány síri lánczra fogva,
Gyáva nyúl is bémer az üres vaczokba,
Hát még a tigrisek! - s most itt ez az eset:
Párist megszállották a szövetségesek.

Az angol, a porosz, a muszka s az osztrák -
Magukat Párisban jól bekvártélyozták;
S míg a béke fölött a nagy alku tartott,
Pihentették szépen hüvelyben a kardot,
Legfeljebb ha itt-ott egy-egy párbaj esett,
A mire egyébként naponta volt eset:
Egy franczia tisztnek nyughatatlan lelke
Az idegeneket egyre ingerelte.

E tiszt büszkén verte fényes sarkantyúit...
Kicsi pisztolytól fel az öreg ágyúig,
Gyiklesőtől fel a huszárkardig, nincsen
Az a fegyver, melyre ő félve tekintsen,
S mit nem kezelt szinte nagy bravourral szépen,
Egyebet sem tanult egész életében;
A nyers erőből is benne szörnyen sok van,
Ezért mindig győz a párviadalokban.

Egyszer Simonyival volt találkozása,
Ki soha sem járt úgy, hogy senki ne lássa,
De mint a nap előtt a hajnal sugára,
Nagy híre előtte azonképen jára,
S mert az inkognitót gyűlölte végtelen,
Fényes fogaton járt, mint egy fejedelem,
Éppen azért a ki netalán kereste,
Ráakadhatott az napközben vagy este.

A franczia tiszt is, ez óriás bajnok,
Ki ököllel képes leütni egy barmot,
Kereste a módot, összetűzzön véle,
Nem nyughatván, míg csak keztyűt nem cseréle;
Az ezredes előtt szinte le a porba
Alázta az angolt s az osztrákot sorba,
Simonyi tetteit és ennek nemzetét,
Erre aztán mondja Vitézvári: „Elég!”

S külön egy-két szóval elvégezte vele,
Mikor és hol lesz a találkozás helye?
És hogy az is tudja, magát mihez tartsa:
„Egyikünknek ez lesz az utolsó harcza”,
„Utolsó párbaja!” szól az én magyarom;
Rá amaz feleli: „Én is úgy akarom!”
Ezt titokban tartsák, senki meg ne tudja!
S ne legyen bevágva e párbajnak utja.

Azért társaikhoz ismét visszatérve,
Ezeknek azt vallják: csak az első vérré!
Mint a hogyan szokás a katonák között,
Ha két tiszt egymással összekülönbözött.

Hogy tehát megtartsák ezt a külső mázat
Alkalmazni hagyják az elővigyázat
Minden rendszabályát, mielőtt kiszállva
Mérkőznek egymással életre-halálra.

A színben több főtiszt s fejedelmi vendég
Jelen van, hogy lássa a két hős leventét,
Főleg ez érdekes párviadalt nézve,
Hol két vitéz nemzet két legjobb vitéze

Küzdeni egymással szemtül szembe áll ma...
Kié lesz vajjon a győzedelmi pálma?
A hány Simonyinak a nyílt csatatéren,
Annak párbajokban jutott annyi érem.

Legtöbben állítják, most győz a franczia,
Véle Simonyinak kár kiállania!
Egészen más modor, bátorság, ügyesség
Kell a csatán, mint itt, hogy le ne győzessék.

Itt egy ügyes, merész, kitanult franczia,
Ott meg csak egy magyar mészárosnak fia...
Erre hát e párbaj csak is szégyent hozhat,
És Simonyi felett sokan sajnálkoztak.

Kiállt a két bajnok neki vetköződve,
Mit gondolnak róluk, azzal ki törődne?
S midőn odaadták kezökbe a kardot,
Simonyi rövidke kis beszédet tartott:

„Uraim, ez ember a mit elkövetett,
Hallották: gyalázta a magyar nemzetet!”
Ennyi volt a beszéd, de nem tudja senki,
Hogy Simonyi ezt most miért is jelenti.

„Vigyázz!” hangzik a szó: jel a bajvívásra,
Rémítő a vívók kettős toppanása,
Előre merednek a vérszomjas kardok
Szem szembe néz s mind ez csak egy perczig tartott;

Test előre hajol s másik pillanatban
Ikervillámként a két kard összecsattan;
Valóban ily gyorsan csak a villám vághat,
Csak egy kis percz műve, mit a nézők láttak.

A francia bajnok holtan rogyik össze,
Nem kell orvos, a ki sebtét bekötözze:
Mert ama büszke fő ime ketté válik,
Ketté van hasítva egész le az állig.

„Engem bánt valaki, ha tetszik, türhetem,
De ez ember, urak, gyalázta nemzetem’!”
Igy Simonyi s azzal kardját megtörülte,
Kik látják, rémulten állanak körülte.

„A mészáros fia most remekbe vágott,’
Félő bámulatba ejtve a világot,
Ez mestervágás volt s igen olyan forma,
Mintha csak az ember Toldit látta volna,

Mikor a nagy csehet két darabba szabja,
S mintha Toldi lett voln’ a Simonyi apja...
Azontul ki sem mert párbajt víni véle
„Sem az egész testre, sem az első vérré.”

A francia tiszttel úgy egyeztek vala:
Az *egyiknek* ez lesz utolsó párbaja;
Pedig *mindkettőnek* ez volt az utolsó:
Ezt várja hazája, amazt a koporsó...

A fegyverszünetnek vajudás a vége,
S született belőle hosszantartó béke,
S lett erre bánat is, öröm is tömérdek:
A szövetségesek mind, mind hazatértek.

Hős férfiak hona: szép Franciaország,
Bájos nők hazája! most már Isten hozzád!
Isten hozzád fényes dicsőség mezeje!
A magyar sereg is íme utra kele;

Simonyi is bucsut vett szép védenczétül,
Ki nagy bánatában ájuldozva szédül;
Távozván, valaki fájóbb bucsut vett-e?
Őt a szép márkinő örülten szerette.

Itthon nagy becsület várta a bajnokot:
Ezrede állandón Gácsországban szokott
Fő lakhelyén vala, de most nem oly messze,
Kitüntetésképen Bécsbe lett helyezve.

E fényes városban, ki oda belépett,
Akkor is láthatott sokat, nagyot, szépet,
Ámde mégis legszebb, mit látni lehet,
A hős ezredesnek szép huszárezrede.

Oly ragyogó látványt egy boltos sem árul,
Mint ez, hazatérve diadalutjáru;
Mellette más minden ködként elenyésze...
Elől az ezrednek harminczkét zenésze,

Ósmagyar kaczagány panyókára vetve
S minden egyéb méltó csodatekintetre;
A tisztek, kócsagos kalpagu leventék,
Büszkén vetik félre a csójtáros mentét.

S ha az ember ránéz az egész ezredre,
 Az tetőtől talpig ujan öltöztetve;
 A sallangos lovak maguk is délczegen
 S büszkén lépegetnek most a kövezeten;
 S ha fölzeng Lavotta magyar indulója
 Akkor kell csak nézni igazán a lóra:
 Mindenik úgy tánczol, mint egy pajkos sátán,
 Mintha ő is tudná: huszárt visz a hátán.
 A délczeg vitézek szemei szikráznak...
 Megtelt az ablakja mostan minden háznak;
 Kevés lett az ablak, a házak teteje,
 A fák koronája bámulókkal tele,
 Hisz a jó bécsi nép még ilyet nem látott,
 Szórta is a hadra az özönvirágot;
 „Éljen”-nel fogadja a most hazatértet,
 „Magyarul szól az is, ki egy szót sem értett.”
 Abban az időben dívott ott egy ballet,
 Vagy kétszázszor adták, miből aztán a’ lett,
 Hogy Simonyi egyszer az eszébe vette,
 Ha a sor rákerül ismét a balletre,
 Az egész ezredet viszi a színházba;
 Hogyan? Az egészet? Meg van babonázva?
 Nem egyszerre egy nap, hisz tán be se férne,
 De megosztva szépen, két egyenlő félre.
 S midőn már a kívánt alkalmat kileste,
 Jön a parancsolat: „hat órára este
 Félezred kirukkol, az is, ki félhalott,
 Egész parádében, de ló nélkül, gyalog!”
 „Gyalog!? Mi lesz ebből?” - egymástól kérdezte
 A huszár: „czimborám, hogy fogod fel ezt te?
 Ezt más nem értheti, csak az Isten maga:
 Huszár gyalogoljon, mint egy rongyos baka!”
 Simonyi a közben jegyeket előre
 Vétetett nem ugyan a „kakasülőre,”
 De hová legalább nyolczszáz ember fér be,
 Vette a második emeletet bérbe,
 S azzal parancsszóra leülteti szépen
 A szép huszárságot három sorba éppen,
 És azok ott várnak szótalánul, csendben,
 Mint mikor lóháton ülnek hadi rendben.
 „Napi parancs az volt’: „Egyenesen ülni,
 Mindent jól megnézni, társalgást kerülni!”
 Végül: „le nem köpni publikum fejére!”
 Így parancsolja ezt az ezred vezére;
 És a huszárfiuk ezt meg is fogadták,
 Pedig egyszer sem szólt nekik a „hapták!”
 De mert ez az ordré, mind úgy ültek ottan,
 Mint egy-egy pikkdáma, csendesen, nyugodtan.

S mikor az átlátszó tündérszinben játszó
 Kurta rokolyájú s angyaloknak látszó
 Lányok kilibbentek a fényes szinpadra,
 Hol itten keringve, hol oda szaladva,
 Lábbal mutogatnak hol arra, hol erre,
 S kábítón észvesztő taglejtést mívelve:
 Erre a huszár még csak simít a bajsán,
 Némelyik elpirul, pislogatva kajszán,
 És magában dörmög, zajt hogy ne támasszon:
 „Nem ártana hosszabb kantus, hugomasszony!”
 Másik meg rámondja: „Ejnye az angyalát!
 Ennyi becsületes nép elé legalább
 Ki ne jönne ilyen reggeli gúnyába’,
 Szégyen, gyalázat ez, aszondom, hiába!”
 Egy harmadik ismét fölszisszen hirtelen:
 „Ni hogy felemelte a lábát, szemtelen!”
 Végre megnyugtatón a szavukba vág a
 Vén őrmester, a szót, mint a bagót, rágva:
 „Hogy hiszen ezek nem igazi lányok ám,
 Csak dróton billegő rongy figurák csupán,
 Mind hamis: e kéz itt és ama lábszár ott!”
 Erre megnyugodtak mindjárt a huszárok:
 Az őrmester tudja jól a dolog sorját,
 Őt az ily alakok tűzbe nem sodorják.
 De aztán egyszerre a szinpadra hajta
 Hús szép parasztlegény, magyar ruha rajta;
 Tulipiros kendő a mándli zsebében,
 Darutollas kalap félrecsapva szépen;
 És hús magyar leány, - hogy az, minden rávall:
 Pántlikás hajfonat, pillangós ingvállal, -
 A szájránczu szoknyát kecsesen riszálja;
 S recseg a szép piros kordován csizmája.
 S midőn rázendítik a legszebb toborzót,
 Azt a lelkesítőt, szivet-lelket orzót,
 S elkezdik a párok lejteni délczegen,
 Ha lelkesül rajta az is, ki idegen,
 Hát a kit magyarnak teremtett az Isten,
 Hozzá még huszárnak, azt mondom én, nincsen
 A világnak az a szép magyar huszárja,
 A ki ezt szó nélkül, nyugodtan kiállja.
 De már e hangokra és eme látványra
 A mi huszárjaink szeme szikrát hánya...
 Lelkesítő zene, párok kurjantása,
 Kendő lobogtatás, tenyér csattogása,
 A jó huszárokat mind ez hogy tüzelte!
 Több ez, mint mit elbir egy huszárnak lelke!
 Ha tenyerük viszket, hogyha talpuk ég is,
 Meg van tiltva, tehát megtartották mégis.

Nem mozdult meg tehát se szemök, se szájuk,
Maga Simonyi is vigyázott reájuk,
Ki az átelleni páholyban ült vala,
Mint huszárbecsület őriző angyala;

De gondoskodása bármennyire haladt,
Azt még sem láthatja, mi foly a pad alatt,
Mert egyszer csak új hang vegyül a zenébe,
Ugy illik az bele, mint dal a mesébe.

A huszárok elébb csak csendesen, halkán,
Majd meg erősebben, egyre szilajabban, -
Szívök, lelkök szinte működven itt közre, -
A sarkantyúikat pönögtették össze,

S kiverték a taktust, hogy az olyan forma,
Mintha csak karmester dirigálta volna...
A közönség erre feléjük fordúlva,
Nekik kezd tapsolni s „újra!” mondja „újra!”

Játék végeztével Simonyi óbester,
Mellén a sok fényes, nagy érdemkereszttel,
Mik alig férnek fel egész a válláig, -
Megdicsérte szépen a jó katonáit,

Viselkedésükkel hogy a huszárnévnek
Ujra becsületet és jóhírt szerzenek;
Másnap a színházban a másik félezred
Ugyanannyi tapsot s annyi „éljen”-t szerzett.

S ha eddig csodálták, most már szerették is
Bécsben az ezredet s ez bucsut vett mégis:
Legfelsőbb parancsra szülötte földére
Megy a huszárezred és annak vezére,

Állandó lakásra, a szép Nagyváradra,
Mig újra majd egy kis háború akadna, -
De biz az nem akadt, szép napoknak vége,
Majd hogy meg nem zámul a csökönyös béke.

Itt állott be aztán a vitéz Simonyi
Dicsőséggel teljes életének alkonyi
Szomorú korszaka, melyben nemes lelke
A rút hálátlanság gyümölcsét izlelte,

Mint egykoron Toldi, ki a csúfondáros,
A magyart becsmérő gőgös olaszt páros
Viadalban Budán legyőzte, leverte,
S az ország címerét tőle visszanyerte.

De mert egy rossz kölyket, kötekedőt véle,
Ott fenn az udvarnál úgy talált mentéje
Ujjával kobakján ütni, hogy az menten
Elaludt s nem ébredt többé eleventen, -

Börtönre keresték a hős, a nagy Toldit,
De egy hű nemtője, pártfogója volt itt,
Ki megmenté attól és a nagy veszélyben -
Megölte őt inkább - a bánat, a szégyen.

Simonyinak szinte az jut osztályrészül...
Ki huszonöt évig harczola vitézül
S ki a hadseregnek volt győztes vezére,
Kard helyett most lánczot adtak a kezére.

Mert bárha a béke köt le a kardot,
Simonyi mégis oly pontos rendet tartott,
Mintha ellenséggel állna szemben újra,
S mintha másnap menne ismét háborúra.

Szigorúságáról sok mindent regélnek:
Fele is sok volna egy egész mesének...
Igy egy hadapródot - a fáma úgy mondja -
Hazabocsátott, de legyen, ugymond, gondja,

Hogy pontos időben ismét legyen jelen,
Különben Istennél lesz majd a kegyelem;
Ezt pedig fogadja becsület-szavára:
Ha egy órát késik, - golyóhalál várja!

Az ifju előjött - ép egy órát - késve...
Bajtársai másnap gyűlnek - temetésre,...
Mert a mit kimondott, a mit fogadott a
Szigorú ezredes, szavát megtartotta...

De ezt zokon vették a legfelsőbb helyen,
Számára sincs tehát elnézés, kegyelem:
Nincs, a ki számtalan érdemét tekintse, -
Kardja helyett kezén csörög a bilincse.

Arad erős vára sötét börtönébe
Zárva a hadsereg dísze, büszkesége,
Kinek hősi karja *ezreket* mentett meg,
Hogy számát sem tudják, nem, a sok érdemnek, -

Nem tudják elnézni ez egy tévedését:
Érdemét a hóba, ezt meg kőre vésék...
Igy, kik „nagy ur”-ságát s börtönét jósolták,
Kétszer találták el Simonyinak sorsát.

Börtönében három esztendőn keresztül
Hordta a bánatot keserű keresztül,
Végre mégis megjött, nagysoká megadták,
Megjött a kegyelem, nem, de az - igazság:

Szabaddá lett, a kit ítéltek börtönre,
De testben, lélekben egészen letörve,
A bánat, a szégyen szüntelen epesztik:
Börtönből kifelé sírfelé igyekszik.

Hiába biztatják: hű neje s családja,
Gyászos végét egyre közeledni látja:
„Kár, hogy ezt” - felsóhajt „a szívemnek szaladt
Golyó nem végzé el ottan Lipcse alatt!”...

S ezzel im a nagy hős nyugalomra dőle,
S csak az emlékezet regél már felőle,
Beszélve tetteit ama hős vitéznek,
Kire évszázadok csodálattal néznek.

Egy egyszerü márvány helyezve a sírra,
Rajta nincsen egyéb, csupán a név írva,
De e név fennmarad, korról korra szállván,
Még akkor is, ha már szétporladt a márvány...

S hivatottabb dalnok állván a sír felett,
Lantját dalra hívja a hálás kegyelet:
„Hős Simonyi neve” - így zeng majd az ének -
„Örök csillaga lesz nemzetünk egének!”